

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Oscar Geismar

MENNESKER
JEG MØDTE

NYT NORDISK FORLAG ARNOLD BUSCK

1944

MENNESKER, JEG MØDTE

Oscar Geismar

**MENNESKER,
JEG MØDTE**

NYT NORDISK FORLAG ARNOLD BUSCK

1944

**BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI A/S
KØBENHAVN**

INDHOLD

	Side
J. C. Christensen	7
Klaus Berntsen	14
Ove Rode	20
Fr. Borgbjerg	25
P. Dahl	30
Valdemar Holbøll	35
Henry Ussing	40
Thorvald Povlsen	45
J. Oskar Andersen	50
Asger Højmark	55
N. A. Larsen	61
C. L. Nørgaard	67
H. M. Fenger	73
Niels Dael	80
Eduard Geismar	88
Holger Trautner	93
Anders Nørgaard	98
Elise Konstantin-Hansen	102
Vilh. Grønbech	110
Carl Nielsen	118
Ludvig Find	125

J. C. CHRISTENSEN

Der fandtes i den græske Mytologi en Person ved Navn Antaios. Om ham fortaltes det, at saa længe han havde bægge Ben plantet paa Jorden, ejede han syv Mands Styrke, men løftet op fra denne var han et afmægtigt Bytte for hvem som helst. En saadan dansk Antaios var J. C. Christensen, og som Led i den Hjemstavnbevægelse, der brød frem samtidig med hans Livs første store Vendepunkt, Systemskiftet, forholdt han sig med det dybeste af sit Sind til sin Egn, sin Rod, sin Stamme. Det danske Æventyrland Fyen var Klaus Berntsens Kongerige, og det genkendte sig selv i hans Aladdinskikkelse, og hvad Sjælland angaar, maa det lade sig repræsentere af en eller anden stridviljet Radikaler, men Jylland var J. C. Christensens, og J. C. Christensen var Jylland. Men som det sømmer sig en Høvding, beherskede han dette Rige fra sin Stad, sin Gaard, sit Hus. Hvad Farsø er for Johannes V. Jensen, var Hee for J. C. Christensen. Om disse to Landsbyer grupperer den jydsk Bevægelse sig.

Der er politiske Førere, som i Ordets bogstaveligste Betydning anfører Folketoget. De er Snese

af Aar, maaske Hundreder af Aar forud for dem, de fører, men i Lykkens Timer udgaar der fra dem saa mægtig en Lysglans, at den jævne Mand, næsten mod sin Vilje, maa følge. En saadan Stifter ejede Danmark i D. G. Monrad. Af denne Type var J. C. Christensen ikke, og han var sig dette fuldt bevidst. Han vilde intet andet være end den store Arvtager, og dermed altsaa Ordenen, Lovsigemanden. For ham var Livet i dets Mangfoldighed og indre Styrke det egentlige, og et solidt Stykke bagefter havde Lovgivningen at komme. Dens Opgave var at skabe Orden, at danne Former, men for alle Ting gjaldt det om, at disse Former ikke kom til at snære. Fra denne Side set var J. C. Christensen, der ellers var baade snæver og dogmatisk, ganske udoktrinær. Han indsaa, at da Livet efter sit inderste Væsen er Strøm, maa Lovgivningen og Lovgiverne ogsaa strømme. Det engang sagte behøver ikke derfor at være det endegyldige. Han undte sig selv Adgang til at blive klogere.

Det var Folkestyrets Arv, som J. C. Christensen overtog og førte frem til Virkeliggørelse. Af Nationalliberalisme ejede den Mand slet ingen Ting i sig. Han stod aldrig overfor det myndiggjorte og selvstyrende Folk som en, der, selv levende i et højere Ideernes eller Intelligensens Plan, nu skulde bruge dette Folk, disse Stemmer til at virkeliggøre egne høje Tanker, og han oplevede derfor ikke den blodige Skuffelse, som altid er de nationalliberale beredt. For ham skal det nok

have været en Selvfølge, at Vælgerfolket i Mern en skønne Dag valgte Væveren og vragede Professoren. Han var selv et Led af det Folk, som ved Systemskiftet overtog Riget og Magten og Herligheden. Sejrede det, sejrede han, og han vidste, at det af et godt Hjærte vilde unde ham denne Sejr. Han var Kød af dets Kød og Ben af dets Ben. Dets Ideer og Intelligens var hans. Han var dette Folk i en saa absolut Forstand, at selv den snedigste Modstander ingensinde fik drevet en Kile ind mellem det og ham.

Saae man J. C. Christensen afskridte en Storebæltfærge med tunge, ligesom massive Skridt, virkede han imponerende, ikke just ved den Intelligens, der lyste ud af ham, heller ikke alene i Kraft af alt det, han havde været og gjort, men allermest fordi Naturen i ham var saa almægtig stærk. Han kunde gaa og nedgøre Færgens øvrige Indmad af Herrer og Damer, fordi det var selveste Jylland, som dær kom vandrende. En og anden kunde fornemme, at der fra denne fredsommelige og vennesele Mand udgik noget faretruende. For dem paa Overfladen synes det rodfaste altid at gemme en lønlig Fare. Syv Mands Styrke er det ikke enhver givet at have.

Man har fra mere end een Side overvurderet J. C. Christensens Intelligens, hvis dette Ord da skal have Forbindelse med megen Belæsthed og mange udviklede Tanker. Snarere kunde man vove det Paradox, at hans Styrke bestod i, at han var saa nogenlunde ubelemret med denne Ballast,

som nemt gør sin Mand uvirkelig og dermed svag. I denne Henseende var J. C. Christensen den fødte Lykkemand. Naar han for Alvor udrettede noget, var det mere af Instinkt end af Intelligens. Og naar han, som det i varierende Konstellationer skete hele hans Liv igennem, stod i Kampstilling mod de højt begavede og ak og ve saa belæste, sejrede han altid. Edvard Brandes og Niels Neergaard kunde bægge i en ledig Time sætte sig hen og filosofere over, hvoraf dette kom, men vilde dog næppe nogensinde fatte det. De, der er kommen indenfor Studerekammerets Tryllering, forstaar aldrig, at disse kære Bøger baade skænker Styrke og Svaghed, men for en Politiker mest af det sidste.

Det blev før sagt, at J. C. Christensen var snæver. Der ligger heri, at hans Rodforbindelse med det Danmark, som var hans, var saa fast, at han egentlig slet ikke forstod dem af en anden Støbning og Kultur. Stod de udenfor hans egen Kreds, skadede det ham intet; hans Stormløb mod dem fik blot øget Slagkraft; men skulde han forhandle med dem som Partifæller og Kolleger, brast det for ham. Her hjalp Instinktets ikke. Naar J. C. Christensen greb den første den bedste Lejlighed til at sætte de Radikale udenfor, skyldtes det sikkert en Fornemmelse af, at dér kunde dette Fremmedelement ingen videre Skade gøre. Og omvendt høstede han sit Livs største Nederlag gennem Samarbejdet med Alberti. Her overlstedede for en

Gangs Skyld den intelligente Smidighed den jævne Styrke. Jo stærkere end Mand er indenfor sin Begrænsning, des svagere udenfor.

Saae man Klaus Berntsen paa hans Magts Tinde, kunde han godt ligne en Hofmand, men selvfølgelig fra Tiden efter Systemskiftet. J. C. Christensen bevarede sit tunge Fodskifte og sin uafrystelige Værdighed allevegne og alletider. Gennem sin Paaklædning mere end antydede han, at han ikke begærede at være andet og mere end J. C. Christensen fra Hee, men i denne hjemmegjorte Skikkelse naaede han, ogsaa i de høje Sale, en repræsentativ Myndighed, som kunde give sig helt sagaagtige Udslag. Saa man ham efter hans Hjemgang til Stavnen og Roden staa paa en Talerstol og lede Sangen, mærkede man frydefuldt, at nu var Kredsløbet fuldført. I sine Velmagtsdage havde han været ømfindtlig for Degnenavnet, naar det slyngedes mod ham af de fremmede, men her fyldte han ganske dets Maal. Præsten havde Aarhundreder igennem været Almuens Formynder, nu lod et selvstyrende Folk sig repræsentere af Degnen, dets gamle Ven og Lærer. En ny Tid, som dog var den gode, gamle, blot paa en anden Maade.

Man har bebrejdet J. C. Christensen, at han ikke var Grundtvigianer, men naar har han udgivet sig for at være det? Han var som Personlighed, og paa sine gamle Dage som Forkynder, en Legemliggørelse af den Fromhed og Guds frygt, som alle

Dage har været Marven i det danske Folk. Hans Rødder gik saa dybt, at de naaede ned langt under Opvækkelsernes mere moderne Lag. Nogle troede, at naar han holdt sine Foredrag, var deres Jævnhed tilstræbt; han kunde sagt ganske anderledes højtflyvende Ting. Men intet er urigtigere. Stod han paa sin egen Egn og talte, var det Egnen, som talte gennem ham, og den omfattede ham derfor ogsaa med en ubrydelig Troskab. Saadan havde Ordet lydt i Tider, som Mands Minde ikke længer kunde naa.

Var J. C. Christensen konservativ? Han var i hvert Fald ikke radikal. Nærmest kommer man vist Sandheden ved at sige, at han var en Livets Tjener og Formidler, og da Livet i Danmark altid gaar langsomt, tog han sig i manges Øjne ud som en Sagtegænger. Men han lod sig ikke af disse Beskyldninger forlede til dumdrigtigt at fremskynde Livets Tempo og dermed forvandle det til Mekanik. En Periode i Danmarks Historie og af Danmarks Liv er levendegjort af ham. Tilbage til Stavnsbaandets Løsning og Bondefrigørelsens Oplysningstider førte hans Afstamning, og da den frigjorte Bonde i Systemskiftet tog Styret, lagde dette sig uvilkaarligt i hans Haand. Det blev derfor heller ikke nationalliberalt anstrøgne Radikale, som kom til at afløse ham. Dertil var de for intelligente. Men det blev et nyt Stykke Natur, uformidlet og ubearbejdet: den danske Arbejder. Saadan føjer J. C. Christensens brede og rodfaste Skikkelse sig naturligt ind i Danmarks Historie.

Han fuldbyrdede den Virkelighed, som laa gemt i ham selv og i hans Folk, og da han havde udøvet dette Værk, tog Egnen ham atter til sig. Aaen og Heden blev igen, som i gamle Dage, hans hele Verden. Der er i denne Skæbne gemt en Myte om en almægtig Natur og et lydigt Menneske.

KLAUS BERNTSEN

Man skal have oplevet »Systemskiftet« snart forglemte Dage for at forstaa den Stemning af blaaøjet Forhaabningsfuldhed, som dengang fyldte Sindene. I de dulgteste Kroge sad ganske vist en og anden Sortseer, som mente, at Majestæten passende kunde givet Takketøget samme Svar, som Frederik VI's Adjudant Schrødersee mente at have hørt selveste Vorherre give, da man højtideligholdt Tabet af Norge med en *Takkegudstjeneste*: Ingen Aarsag! Men disse Skumlere overdøvedes ganske af Hurraraabene og de vajende Bøgegrenes Sus. Omsider havde Retten sejret, og dermed var alt saare godt. Fik Flertallet blot sin Vilje, oprandt der Lykke over Danmark. Og bag denne politiske Naivitet laa atter hele Periodens urokkelige Udviklingstro. Enhver Forandring var automatisk et Fremskridt, saa man kunde slet ikke undgaa at stige fra det gode til det bedre og bedste. Nogle svor til Darwin, nogle til Bjørnson, og nogle bare til deres egen Optimisme. Men som et lille Lykkeland laa Danmark i Aandens Sollys og skinnede.

Til et Lykkeland hører en sprællevende Aladdin. En klassisk Tid maa have sin klassiske Skikkelse. Paa Aandslivets bredere Front varetog Wilhelm Andersen hin Lykkelige alt i saa Henseende fornødent. Født paa Præstens Mark, som han var, havde han gejstligt Tonefald nok til at være Periodens store Taler, og hans poliske Henrik-Øjne tilsatte uafsladeligt den megen Patos den i Danmark fornødne Selvironi. Paa de politiske Begivenheders snævrere Arena maatte J. C. Christensen fra Begyndelsen af gøre det ud for Systemskiftets Aladdin; men det var nemt at se, at denne gratiøse Figur laa udenfor hans egentlige Rollefag. Han var for tung i Fodslaget til at danse frem med de fornødne Piruetter. Selve hans Vægt af saglig Oppakning gjorde ham mere lig med hin Nattens Grubler, der flittigt grunder, mens Solen slukkes i det blege Vest. Systemskiftets egentlige Lykkemand er og bliver Klaus Berntsen, holdt tilbage i sin Selvudfoldelse ved den kranke Skæbne, som mødte Forligets Mænd, men i Stand til at staa Ventetiden ud med godt Humør, fordi ingen og intet kan hindre en Fynbo i at smile. Sjællænderen Andersen og Fynboen Berntsen udgør tilsammen disse løfterige Dages Dobbeltskikkelse.

Saa man Klaus Berntsen i hans Velmagtstid — og den holdt sig næsten til hans Død — var det allermest hans muntre Frodighed og lyse Lune, som vederkvægede. Duften af min Søn Jakob er som Duften af en Hvedemark, Jahve har velsig-

net, siger Isak, og uden at man kunde gøre Rede for Sammenhængen, dukkede dette Skriftsted engang imellem op i Sindet, naar man saa ham paa en Talerstol, beherskende Forsamlingen med baade Smil og Taarer. Den danske Guldalders straalende Romantik var med Friskolen som Mellemled bleven indpodet i denne fynske Bondekarl, og Frugterne smagte baade af Roden og af Podekvisten. Fyen er Humlehavernes og Æblegaardernes, Sangenes og Drømmenes frodige Ø, og som J. C. Christensen var Jylland, var Klaus Berntsen Fyn, et mindre Kongerige ganske vist, men, som en anden Fynbo, Paludan-Müller, siger det: mit elskte Fødeland, saa kært for mig som for en Jøde Jødeland. Men denne ærkeromantiske Klaus Berntsen lod sig ikke af sit flyvelystne Sind lokke bort fra Virkeligheden. Der gjaldt det om at bo men med Drømmene i Behold. Af den samlede »Aladdin« passede ingen Linjer saa godt for hans fynske Tonefald som disse, hvori ogsaa meget af hans barnlige Fromhed kunde finde sig til Rette:

*Oh, hvor jeg dog er lykkelig! Den stille,
den muntre Morgenstund indbyder ret
til fro Betragtning over alt mit Held.*

— — —

*Velskabt og sund og kløgtig, stærk og dristig —
oh, hvor jeg føler dybt mit hele Liv
i denne hulde Sommermorgenstund!
Tak, Allah, for din store Godhed mod mig.
Se mine Taarer! Jeg kan ikke tale.*

Altsaa i reneste Skikkelse den »Naturens muntre Søn«, hvori Oehlschläger fandt det uforglemelige Billede af sin egen Ungdom. Ja, netop, men transponeret efter Tid og Lejlighed. Oehlschläger selv var Kakkelovns-Student, men Aladdin saa lidt som Klaus Berntsen var Indehaver af nogen Slags Eksamen. Og begge troede de fuldt og fast paa, at just denne Mangel var deres egentlige Sejrsmærke. Til Sagn og Sange og Eventyr havde Klaus Berntsen lyttet, fra han var lille, og hans lange Liv igennem var Øret ham altid den slagne Vej til Hjertet. Man har nemt ved at forestille sig Manden fra Stadil bøjet over sine Folianter, naar »Solen sluktes i det blege Vest«, men for Frikolelæreren fra Højby vilde en saadan Anbringelse være naturstridig. Hvad han skulde naa — og han naaede meget — maatte altid komme til ham »med Lethed, ved et Under«. Men med sit raske Omløb, sin barnlige Aand slog han tidt og mange Gange Sømmet lige paa Hovedet. Og glippede Argumenterne, traadte Skæmtens beredviligt til.

Men vilde man lære for Alvor at skatte Klaus Berntsen, skulde man se ham ved et folkeligt Møde. Hans Styrke var den, at han uden nogen Slags Hæmning havde Hjertet paa Læben, og dette Hjerte var saa ægte, at dets Rørelser uundgaeligt smittede af. Kom han til en »død« Egn, mødte ogsaa det Hold frem, som ikke i en Menneskealder havde formørket en Kirkedør med deres Skygge, og i Kraft af sin primitive Medmenneskelighed

herskede han suverænt over dem, saalænge Ordet lød. Bestod Grundtvigs danske Gerning i at forvandle Almuen til Folk, bød Klaus Berntsen paa dette Omraade sin Læremester al den Bistand, han evnede.

Rygtet fortæller, at Edvard Lehmann engang, mens han med Benene dinglende over en Bordkant rablede et Foredrag af sig, blev standset af en tilstedeværende sagkyndig med Ordene: Det er ikke rigtigt, hvad De der siger, Professor Lehmann. Et Øjeblik kneb det for den bedaarende Improvisator, og svagt mumlende kom det: Er det ikke rigtigt? Men saa lød det med sejrrig Suffisance: Hvorfor skal det ogsaa altsammen være rigtigt? Edv. Lehmann vidste godt nok, hvad han selv sagde. Det rigtige er een Ting, og det sande noget andet. En hel Serie af Rigtigheder kan sammenlagt udgøre et Bjerg af Usandhed, naar den Forstaaelse mangler, som ene ejes af den, der har Øre for Aand, og en Urigtighed fremført med Aand kan blive en dyb Sandhed. Dette er Anekdotens inderste Hemmelighed. I dette sidste, lad os sige: mytologiske Plan laa Klaus Berntsens historiske Foredrag. »Hvor véd De egentlig alt det fra om Sokrates' Mor?« spurgte Dr. Moltesen ham engang, men Svaret kom omgaaende: »Det vé' man nu.« Hans Foredrag om Platon handlede egentlig om Kristen Kold. Men alligevel eller netop derfor tjente denne mytologiske Tale sit folkeopvækkende Formaal bedre end mange Folkeuniversitetsforedrag, og kun yderst faa af Tilhørerne

følte siden Trang til at ombytte Klaus Berntsens Billede af Sokrates' Mor med den rigtige Historie-skrivnings tomme Plade.

Var Klaus Berntsen i Funktion, udstrømmede der fra ham en stærkt virkende Charme. Han var en udpræget Drillepind, men gjorde dog aldrig Fortræd med sine Ord. Med ham i Stuen var man i Vennevold. Og det Smil, hvormed mere lærde Personer iagttog ham, var lunt af Sympati. Engang, medens Lehmann sad i Lund, indbød F. C. Krarup ham til Middag i Sorø, og som et yderligere Trækplaster bemærkede han paa Indbydelsen: De kan samme Dag naa at høre Klaus Berntsen holde Foredrag om Sokrates. I Taksigelsesbrevet stod der: Ja saamænd! Men det havde været endnu bedre at høre Sokrates holde Foredrag om Klaus Berntsen. Den mangestedsnærværende Lehmann hørte ogsaa det grundtvigske Vennelag til, i alt Fald saa vidt, at han baade kendte og elskede Tonefaldet. Hos ham var det nationalliberal udstaffet, men hos Klaus Berntsen havde det sin rigtige Klang. Det var Synd, at den nye Grundlov ikke fik Lov at bære hans Navn; men ogsaa uden denne Udmærkelse kendtes han videnom som den store Folkeelsker og Menneskeven. En fynsk Aladdin var han, »velskabt og sund og kløgtig, stærk og dristig«, og fordi han vovede sig til at tale lige lukt ud af sit eget varme Hjerte, naaede han at finde saa stort og saa lunt et Hjertelum ogsaa hos Folk, som af Afstamning og Politik stod ham fjernt.

OVE RODE

Det var ikke altid, det behagede den med Alverdens »Sager« belemrede Indenrigsminister Ove Rode at blive mindet om sin Start paa den danske Offentligheds Arena som Fribytter, men Kendsgærningen var jo unægtelig: »Piraten« hed Bladet, og som Pirater følte den Kreds af næppe udvoksne unge Elegante sig, der bemandede Skuden. Mon de havde andet Formaal end det ene: at forarge? Selvfølgelig paa en begavet og for nationalliberale Ædlinge sømmelig Maade. Og nu havde en ubønhørlig Skæbne tøjret denne vidt-svævende Aand i et ganske vist udstrakt, men til Gengæld solidt Tøjrslag. Følte han ikke den hermed givne Begrænsning som en Lænke? Hvem var den egentlige Ove Rode? Han brød sig ikke om at andre i hans Nærværelse rejste dette Spørgsmaal, selvfølgelig fordi dets Brodd endnu borede ham i Sjælen. Edvard Brandes blev Politiker, fordi Teatret ikke undte ham Husly. Bag Ove Rodes diplomatiske Ministerfrakke bankede altid en Digtters Hjærte. Derfor havde de bægge saa vanskeligt ved at komme paa lige Hammel med deres

politiske Værkfæller. De var ikke, som de andre, syet i eet Stykke.

Her i Danmark kalder man denne Politikertype nationalliberal, og som Aarene gav Ove Rodes oprindelig spinkle Skikkelse Vægt og fyldte hans nervøst stammende Tale med rolig Myndighed, blev han, ogsaa at se til, mere og mere det, som han af Afstamning var: Orla Lehmanns Dattersøn. Hans fintopbyggede og med Omhu udhamrede Sprog kunde baade ætse og bedaare, men ejede kun sjælden den Selvfølgelighedens Vægt, som er de største Folkeføreres Særret. Naar han havde talt, bølgede der, ogsaa i hans Meningsfællers Sind, en livsalig Uro. Man havde hørt Ideerne brydes, men sjælden grebes man af den Tilforladelighedens majestætiske Dvale, som er Vælgermødernes lønlige Tilløkkelse. Som han havde sagt det, kunde det godt være, men kunde det ikke ogsaa være anderledes? Han var, mens han talte, en Strider, ikke blot med de andre, men ogsaa med sig selv. Modsigelsens Tegn havde eengang for alle præget ham. Det var Hørups Tvelys, og ikke Bergs eenfoldige Klarhed, som gav hans Skikkelse Farve. Hvor højt han end agtede den jævne Mand, hvor hedt han end bejlede til hans Venskab, altid blev han paa Vælgermøder som paa Tinge en fremmed Fugl. Øjensynlig for alle var han et spillende Bundt af Nerver, og ofte førte han sin Politik mere paa disse end paa Overlæg.

Det har aldrig været nemt for de forskellige Hold af Nationalliberale at bevare deres Ungdoms Tro

paa Flertallets Herskerret og Herskerevne levende gennem Tildragelsernes Malstrøm. De højt Inteligente vil altid i det politiske Liv lide under en ustadig Ligevægt, svingende mellem Folkevælde og Diktatur. Naar Edv. Brandes bejlede til Flertallet, var det for af dets Haand at modtage Magten for sig og sine. En saadan Kynismens Styrke ejede Ove Rode ikke. Men det tjente, ikke alene Danmarks Sag, men ogsaa hans egne dybeste Instinkter, naar Krigstidens Udvikling lagde enevældig Magt i hans Haand. Af Flertallets Naade var han, hvad han var, men samtidig ogsaa den oplyste Enevældes Fuldbyrder.

*

Konfronteret med den Modsætning mellem Pirat og Diktator, som hans personlige Historie rummede, yndede Rode at sige, at Livets Grundelementer var Frihed og Orden, og det var dem, han gennem sit Virke søgte at forene, saadan, at enhver fik sit. Det klædte ham bedaarende at forkynde denne baade unægtelige og genstridige Sandhed, men dybest i hans uforglemmeligt skønne Øjne gemte sig i saadanne Øjeblikke en Vemod, saltet med Vid, ironisk dobbeltbundet, men dog stadig Vemod. Han havde betalt Prisen for denne Lærdom, som det kun er faa Pirater beskaaret at tilegne sig. Kronologisk begyndte han med Friheden, og mon Ordenen havde faaet Tag i ham, om ikke Verdenskrigen havde taget ham i sin Skole og brutalt anvist ham en Gærning, som ene bestod i at bringe Orden i Kaos, styre Dan-

marks Husholdning, saa enhver dog fik noget af det allernødvendigste? Det store ved Ove Rode er den Lydighed, hvormed han tog ved Lære, den Offervillighed, hvormed han gav sig selv hen i Tjenesten.

Traf man ham under Krigen, grebes man af stadig øget Beundring over den blide og nænsomme Menneskelighed, som han formaaede at fastholde under det umenneskelige Slid, som tyngede hans spinkle Skuldre. Politik er et farligt Herskab, som sjælden fremelsker det bedste hos sine Tjenere. Men Ove Rode forskønnedes og forædledes under Byrden. Det var sjældent, at Modstanderne, som i gamle Dage, naaede at irritere ham. Oftest iagttog han dem bag sit Smils paa een Gang ironiske og vennesæle Slør. Hans medfødte Aandsaristokrati blidnedes til Menneskekærlighed. Og bag Menneskene afslørede sig for ham et Danmark, over hvis straatækte Hytte Lynene knitrede. Til dette Danmark gav han sig, ældet fra Maaned til Maaned, men uden at kny.

Saa kom Efterkrigstidens beskednere Kaar, hvor han undte sig selv at dyrke sin fjærne Ungdoms længe oversete Guder. Teatret og Poesien opmuntrede ham under megen og efterhaanden ulidelig Træthed. Han blev, allermest som Taler, de sindrige Tankers og de skønne Ords Mester. Saa skønne var de, at man smærteligt dybt fornam Digteren i ham, som aldrig helt havde udfoldet sig. Og tilsidst, under Sygdommens onde Kaar, sad man lige over for en Mand, der kun var en

Skygge af sig selv, men saa fortvivlende skøn var denne Skygge, at man mest af alt havde Trang til at græde: den spinkelt gratiøse Pirat, hvis Danse-trin man havde beundret i Tider, som nu laa langt tilbage, den for Orden i Danmarks Hus kæmpende, med Alverdens ham uvedkommende Sager betyngede Indenrigsminister, men under alle Kaar en Mand, født under Modsigelsens Tegn og brugende Livet til at klare sig sin egen Gaade og dermed finde et bærekraftigt Staasted.

FR. BORGBJERG

Skønt endnu ikke 70-aarig mindes jeg grant den Dag, da min Fader kom hjem, bleg om Kind af Forfærdelse over, at to Socialister var valgt ind i Folketinget. Saa kort er det siden, at dette Partis lavineagtige Fremmarch tog sin Begyndelse. Man forstaar, at de, som har gjort hele Felttoget med, fra den taalte Undtagelsesstilling til den nuværende, som det synes, urokkelige Besiddelse af Magten og Æren, af og til kunde faa en Fornemmelse af at opleves en Slags Æventyr: Aladdinmyten i ny Udsættelse. De gedigne Arbejdere havde Sliddet og Sveden som en Art Kontravægt, men de Pennens og Tungens Riddere, som ret snart sluttede sig til, var mere modtagelige for denne Slags Overmod. Midt under Aartiernes Møje mærkede de Vingerne bære sig videre og videre, og de lydhøreste fornam paa et tidligt Tidspunkt Marchalstaven rumle i Tornystret. Som Bondevældet havde sine Lykkemænd, har Arbejdervældet sine.

Til dem hørte i udpræget Grad Fr. Borgbjerg. Da han som ung Student i Firsernes Midte kom til København, havde alle Tidens nye Tanker let

ved at suge ham ud af det theologiske Auditorium, hvor han lige strax havde fundet sin Plads. En urolig og flyvelysten Sjæl som hans kunde, uhæmmet som den var af nogen fast Forankring, ikke finde sig i at staa udenfor, naar mærkelige Ting forberedtes paa Gader og Stræder. Saa gav han sig, som saa mange baade før og senere, Pennekraft og Talefærdigheden i Vold, i en dumdristig Forvisning om, at Vejret nok skulde bære ham paa sin Vinge. Og det unge Socialdemokratis Ledere saa hurtigt, at de i denne akademiske Hedspore kunde finde en nyttig Arbejdskraft. Trompeten og Trommen, som ikke ret passede for deres arbejdsvante Næver, blev ham anvist som passelige Instrumenter, og det meste af et halvt Aarhundrede traktede han dem, saa det havde Klem.

Maaske blev Borgbjerg aldrig doktrinær Socialdemokrat. Han havde eengang for alle lyttet saa ihærdigt til Grundtvigs Salmer og Brandes' Taler, at han Livet ud bevarede en vis Smag af bæggede Dele. I bred Forstand var han altid baade Frisindets og Demokratiets Mand, og saa længe hans Parti havde Valgforbund med det radikale Venstre, var han denne Alliances trofaste Tilhænger og Forsvarer. Han vilde til enhver Tid noget andet og mere end Opnaelsen af de Fremskridt, som Fagforeningspolitiken indebar. Den almindelige Valgret skulde efter hans Tanke ikke blot skaffe Arbejderne Magten, men ogsaa tjene dem som Middel til deres egen folkelige og menneskelige Udvikling.

Efterhaanden blev denne iltre og lidenskabelige Mand sit Partis store Skribent og Taler, saa ypperligt som Tungen laa ham i Munden og Fyldepennen i Haanden. Hverken ved Skrivebordet eller paa Talerstolen hørte han til de sagligt svært-bevæbnedes noget graaladne og tungsindige Regiment. Skønt han Tid efter anden erhvervede sig megen Indsigt i Detaillerne, blev han aldrig de snorlige Talkolonners og de koldsindige Argumenters Mand. Sikkert havde han Ambitioner ogsaa i den Retning, men baade Lidenskab og Lyrikken havde saa megen Magt over ham, at hans Vilje aldrig formaaede at bremse. Han kendte ikke de dialektiske Begavelsers Paa-den-ene-Side men Paa-den-anden-Side. Hvad ham angik, var han altid helt og holdent paa den ene Side, selv om han nok kunde skifte Stilling, naar Omstændighederne gjorde det formaalstjenligt. I Brugen af sine Virkemidler var han ikke nøjeregnende, kunde let af Modparten fornemmes som hensynsløs; men hans Væsens Varme og Charme skaffede ham altid en hurtig Tilgivelse.

Ove Rode, der som en dansk Demosthenes majsommeligt havde lært sig Tale's Brug, saae med baade Beundring og Irritation paa dette altid larmende Naturgeni, som ganske savnede Selvbeherskelsens Naadegave og derfor ikke formaaede at udnytte Sordinens Virkemidler. Det første Kvarter, sagde Rode, holder Borgbjerg Talen, men derefter holder Talen ham. Pudsigt traadte dette Forhold frem paa hans ældre Dage, hvor han i

Genève havde iagttaget, hvad man i det store Udland kalder Talekunst, den dæmpede Understregnings, den nuancerede Modulations forfinede Kunst. Han kunde i de senere Aar begynde med statsmandig Balancering, Stemmen dæmpet og let belagt, som talte han i Virkeligheden helst Fransk, men efter faa Minutter brød Naturen sejrrikt alle Optugtelsens Skranker, og den gamle Borgbjerg greb i en Slags Rus om de ham saa kære, megen Lyd frembringende Instrumenter. Tilsidst var han Mand alene et helt Orkester, og var Stemmen ham ikke nok, talte han med Armene, med Kroppen, med Haaret, med Skægget. Sommetider syntes man, man havde overværet, ikke en Tale, men en Naturkatastrofe.

Alligevel beklædte han jo Side om Side med Stauning Pladsen som Partiets repræsentative Mand, og da en lykkelig Skæbne gjorde ham til det samlede danske Aandslivs officielle Topfigur, boltrede han sig med Vellyst i de mange forskellige Situationer, han derved bragtes i. Havde han end ikke Forstand paa alle Herlighederne, hjalp velvalgte Ord ham til at illudere, saa kun de nøjest seende anede Uraad. Teatret og Universitetet, Kunstakademiet og polyteknisk Lærestanstalt, den højere Skole og den lavere Skole — der var ikke det Sted, hvor Borgbjergs Aand ikke svævede over Vandene. Saa meget vidste han altid om Kunsten og Kunstnerne, at han Ord vandt Behag, ogsaa hos andre. Men allevegne medbragte han en svag, men dog kendelig Duft af Grundtvig. Om ikke

andet, saa indfandt de fornødne Citater sig altid i de rette Øjeblikke.

Hvor den Mand egentlig havde Bund, eller om der efterhaanden ingen Bund var, er ikke godt at sige. Men sin Rod havde han i det grundtvigske, og helt lykkedes det ikke Skæbnerne at vriste den op. Man hørte jo nok, at Citaterne ikke var gennemsete for nylig; stundom lignede de svært udslidte Clicheer, men han elskede dem og boede i dem, i hvert Fald saa længe Fremførelsen varede, og det var ikke blot Klang og Skønheden, som henrev ham. Som gammel Mand stod han og talte i Kirkepolitik sin egen Ungdom sønder og sammen, men man mærkede let, hvor han stadig havde sit Hjærte. Men som han i det politiske havde indkasseret Resultater, vilde han det ogsaa i det kirkelige. Først kæmpede han for Ideer, siden for Realiteter. Men i Fred lod Grundtvig ham ikke. Den ældede Opportunist taalte kun vanskeligt at høre Ungdommens Fanfarer.

Maaske vil det gaa Borgbjerg som Klaus Berntsen: naar de er døde, som kendte dem, vil deres Saga blegne. Bægge var de Lykkemænd, og bægge vandt de, hvad de vandt, mere ved Lyrik og ved Charme end ved Arbejde og gode Argumenter. Men vi, der paa Afstand har fulgt Borgbjerg, vil til Gengæld have ham i stadigt levende Minde: hans Lidenskab, hans rigt bevægede Sind, hans Ords løsslupne Rasen, hans vennesele og barnlige Gemyt. Det er morsomt at vide, at en saadan Mand har levet.

P. DAHL

Folk, der uden at kende Kirkeminister P. Dahl, saa ham paa Gaden eller i en af Christiansborgs Elevatorer, tænkte ved sig selv: Det maa være en Landsbypræst, som er kommen til Byen; han er aabenbart ikke vant til Turen, men nu skal han altsaa op i Ministeriet; eller maaske er det en eller anden Folketingsmand, han gaar og leder efter. Og indenfor vort Lands snart mange Præstetyper repræsenterede han atter en af de mest gammeldags. Nogen Opvækkelsesprædikant havde man afgjort ikke for sig; snarere en Mand, som roligt og sindigt passede sit Embede og delte sine Sognefolks Interesser, ogsaa hvor disse angik det verdslige Livs vidtstrakte Omraader. Skulde man gætte paa, til hvad Side han stemte paa Valgdagene, vilde man sige: han stemmer saamænd slet ikke, men gør han det, skal det nok være konservativt!

Det er sket før, at en Mand slet ikke har det Udseende, som man synes hører hans Stilling til, og hyppigst beror en saadan Disharmoni selvfølgelig paa Tilfældigheder, men saadan var det ikke med P. Dahl. Midt under al sin Ophøjelse gik den Mand med en Slags Hjemvé efter den lille By, hvor det

høres trindt, naar Barnet græder. Han vidste godt, at det offentlige Liv er en Centrifuge, som kan naa at slynge en Mand betænkeligt langt bort fra hans eget Centrum, og at navnlig Politik er en for den sjælelige Hygiejne farlig Beskæftigelse. Derfor var det ham ogsaa en særlig Glæde, naar det under hans Ministertid forundtes ham at staa paa en Prædikestol. Veltalende kunde man umuligt kalde ham, men han havde afgjort noget, som det var ham magtpaaliggende at faa sagt, og i lykkelige Øjeblikke naaede han at sige det paa en fast og troværdig Maade. Fra denne Side set var der da god Mening i, at han snarest mulig efter sin Fratrædelse som Minister søgte ind i Præstegerning.

Det konservative Præg, som han bar til Skue, bundede dybt i hans Temperament. Nogen Rodhugger og Omvæltter var han mindst af alt; de gesvindte og gennemgribende Forandringer bød ham imod ved selve den Risiko, de indebar. Besindigheden var ham i Kødets baaret og udviklede sig med Aarene mere og mere, indtil selve Tanker om det Ansvar, en Beslutning medfører, voldte ham Uro. Og som hans Indstilling var udadtil, saadan ogsaa, naar det gjaldt Tankegange og Anskuelser. Røbede han en enkelt Gang sin Teologi, studsede man over dens gammeldags Præg. Han kunde med eet tale ud fra Forudsætninger, som man mindedes at have hørt noget om i længst svundne Tider.

Hvordan en Mand af denne Type saa blev Politiker, og tilmed Socialdemokrat? Det skal nok

være gaaet ham, som saa mange andre Præster, at da Folket ikke kom til dem, kom de til Folket. Metoden er fristende, men ikke ufarlig. Saa venter En Sogneraadet og Amdsraadet og Rigsdagen og Ministerialbygningen, og naar man nærmer sig de 70, siger man til sig selv: Du blev meget, men blot ikke Præst, og det var dog det, du egentlig vilde. Og hvad Socialdemokratiet angaar, udgik der, da Dahl skulde finde sin Plads, fra denne mægtigt voksende Lavine en Tiltrækningskraft, som blev bestemmende for mange. Men mere end dette virkede sikkert hans menneskevenlige Sinds afgjort sociale Indstilling. Hvad han ønskede var at hjælpe de mange og de smaa frem paa Livets Solside. For at naa dette blev han Socialdemokratiets haandgangne Mand og Staunings Ven og Værkfælle.

Det Socialdemokrati, Dahl kom til at tjene, var et Parti, hvis Borgerliggørelse var i fuld Gang. Han kunde finde sig vel blandt dets ledende Mænd, fordi ingen i det private Liv eller paa Ministermøder bar Garibaldiskjorte. Nogle af dem havde den i Klædeskabet, men til andet Brug. Og da Stauning skulde have en Kirkeminister, kunde ingen være ham tjenligere end P. Dahl, og dette just paa Grund af hans sagte og langsommelige Mod. Man havde Besværligheder nok og ønskede dem ikke øget ved en Fusentasts letsindige Omgang med saa brandfarlige Stoffer, som kirkelige Spørgsmaal altid rummer. Paa dette Omraade skulde ske saa lidt som muligt, helst ingenting.

Hvis man undersøger, hvor mange Lovforslag, Minister Dahl i sin samlede Regeringstid har forelagt, eller hvor mange Taler han har holdt, maa man indrømme, at han var sin høje Chef en god Mand samtidig med, at hans Optræden ganske harmonerede med hans egne Tilbøjeligheder.

Tilmed lykkedes det jo hans Parti at faa alle kirkelige Stridsspørgsmaal indkapslede bag Kirkeudvalgets hermetisk lukkede Døre. Ganske i P. Dahls Aand udvikledes dette Udvalg, som man havde tiltænkt et Par Aars Levetid, til en Evighedsmaskine, som producerede meget, men blot ikke Resultater. Engang imellem kom det Offentligheden for Øre, at nu var Indre-Mission og Socialdemokratiet lige ved at finde hinanden, og det er aldrig nogen Skade til, at det rygtes, man omgaas honnette Folk. Men med en beundringsværdig Behændighed lykkedes det i alle kritiske Øjeblikke P. Dahl at finde noget nyt, som først maatte drøftes. Repræsenterede Ussing under disse endeløse Forhandlinger Intelligensen, repræsenterede Dahl Instinktet, og allerede dette gav ham Styrke. Han var af Natur den fødte Nøler og Tøver og Henholder og Opsætter, rent ud en dansk Cuncator. Ogsaa i denne Situation havde han sit Temperament med sig, og derfor lykkedes det ham at gennemføre en tilsyneladende umulig Taktik mange og navnlig lange Aar igennem.

Nogen Mand af stort Format var P. Dahl ikke. Hans Nølersind gjorde ham Ministergerningen besværligere end nødvendigt. Hans Haand var kun

fast, naar det gjaldt at holde hen. Heller ikke var han en Mand med dybe og selvstændige Tanker, men han ejede et solidt og sejt Instinkt, som af og til gjorde ham klogere end de højt begavede. Havde Livet lært ham de midtpunktflyende Kræfters Magt at kende, var det dog oftest under en stiltiende Protest, han adlød dem. Og i denne Protest fandt hans inderste Vilje, hans dybeste Hjertelag sig Udtryk.

VALDEMAR HOLBØLL

(Skilderier fra Kirkeudvalget I).

Nationalliberalismen som afsluttet Fænomen i Danmarkshistorien har i det offentlige Omdømme maattet betale blodigt for den korte og glansfulde Æra i Tidsrummet mellem de to slesvigske Krige. Tilsidst gik Partiets forsprængte Rester uden altfor megen Hæder op i det Estrupske Højre. Men som Livsform er Nationalliberalismen udødelig og genopstaar derfor i bestandig nye Variationer, i al Fald saa længe den almindelige Valgret er herskende Princip i Statslivet. Dette Princip vil altid have en dulgt Modstand at overvinde hos de højt begavede eller de solidt sagkyndige. Selve denne deres Ballast har nemt ved at omsætte sig i Mistillid til den jævne Mands Herskervevne og Herskerret. Skal de holde det gaende som Demokrater, maa de supplere deres sjælelige Beholdning med en Tro paa, at *saa* klog vil den lille Mand altid være, at han vil overlade de virkeligt berettigede Magten. Kun ad denne Vej forklares den Halsstarrighed, hvormed Mænd som Edv. Brandes og K. K. Steincke fastholdt sig selv som Demokrater.

Men Nationalliberalismen havde mere end dette politiske Husraad at give i Arv til Efterslægten. Den udgjorde en Dannelsesform og skabte en Mennesketype, og begge Dele holdt sig uantastet af Sammenbruddet ved Dybbøl. Man har sagt, at Grundtvigianere i alle Partier har en for Partidisciplinen skæbnsvanger Tilbøjelighed til at stikke Hovederne sammen, maaske i kritiske Øjeblikke til at blande Blod. Men paa samme Maade udgør Mændene af den nationalliberale Type et gehejmt Broderskab, hvis Medlemmer kender hinanden, ikke længer paa en Dialekt, men paa et Smil, hvori Bevidstheden baade om Overlegenhed og om Svaghed gemmer sig. Naar Ove Rode sad omgivet af Partiets stabile Husmænd, kunde dette Smil, ham selv uforvarende, give hans aandfulde Træk et Skær af Vemod. I Modsætning f. Eks. til P. Munch havde han stadig den Flod Rubicon at overskride. Men med dette Smil bandt han til Gengæld de mest forskelligartede Mennesker til sig i et Venskab, som maaske aldrig blev udtalt.

Departementschef Valdemar Holbøll, der røgtede det lidet misundelsesværdige Hverv som det kirkepolitiske Udvalgs Formand, er i denne almene Forstand Nationalliberal af reneste Vand, og Begivenhedernes Gang lærte ham at udforme denne medfødte Egenskab, ikke blot til en Uniform, men til en Rustning. Den nationalliberale Dannelses Mænd er født tyndhudede, men som en Erstatning for det Flodhestepanser, der omgiver saa mange andre, svøber de om sig et Gevandt, vævet

af Ironi, Malice og Venlighed, og Erfaringen viser, at denne lette Dragt afværger det værste og skænker sin Mand nogenlunde samme Sikkerhed, som Tykhuderne vinder sig paa deres Maade.

Da Valdemar Holbøll for mere end et halvt Aarhundrede siden sled »Borgerdyden«s Bænke, var København endnu den gamle Dannelses og det gamle Regimes By. Det gik ikke Christen Bergs Søn altfor vel som Elev i den Skole. Og da cand. jur. Holbøll første Gang overskred »den røde Bygning«s hulslidte Tærskel, for at overtage den ham allernaadigst forundte Post som Assistent i Kultusministeriet, var det endnu dette Regimes Mænd, som havde Styret, selv om Finansudvalgets Formand i det stille fik mere og mere Magt. Betænker man alt, hvad siden er sket i Dannevang, og forsøger at genopleve det med Staasted, ikke i en tilfældig Afkrog, men i selve Begivenhedernes Centrum, forstaar man, at mange af dem, der paa Embeds Vegne skulde med i Udviklingen, reddede sig et Privatliv, overskygget af nationalliberale Traditioner og levedegjort af et paa een Gang vemodigt og muntert Smil.

Et Ministerium skal efter Recepten være en Serie solforladte, reolopfyldte Rum, hvor en Stab af Embedsmænd uden iøjnefaldende Overanstrengelse flytter rundt paa Dokumentdriverne og med automatisk Nøjagtighed øger deres Rumfang. Har man stukket blot Næsen indenfor og tilegnet sig den fra Enevælden overtagne og aldrig siden udluftede Atmosfære, forstaar man med eet Kancelli-

stilens Uundgaaelighed og Velsignelsen ved, at der dog stadig reskriberes og resolveres og anordnes. Men naaede man saa i Kirkeministeriet ind i Begivenhedernes Centrum, vaagnede Menneskeligheden atter i En, og det endte med, at man fra et eller andet ironisk Højdedrag anskuede baade Ting og Personer i et noget desillusionerende Lys. Axel Oxenstjerna skal paa sit Dødsleje have sagt til sin Søn og Arving: Min Søn, om du vidste, med hvor liden Klogskab Verden regeres! Det var langt fra Kirkeministeriets høje Departementschef at sige eller mene noget saadant, saa det er ikke let at fatte, hvor en arm Audienssøgende kom paa slige Tanker. Men de trøstede En, og et Gensskær af dem lagde sig som en nationalliberal Glorie om den Mands Hoved, man i Øjeblikket talte med.

At Holbøll kan sine Ting, siger sig selv. Han har i to Snese Aar siddet midt i den kirkelige Administration og gjort sig sine egne Tanker baade om mangt og meget, samtidig med at han pligtmæssigt har søgt at sætte andres Tanker i logisk og lovmæssig Skik. Nogen stor Tiltro til Velsignelserne ved et demokratisk Kirkestyre har denne Syssel næppe bibragt ham. Men er det Ens Gerning at følge med, maaske mest af alt som en Slags Regulator, opgiver man enhver Form for demonstrativ Konservatisme og forsøger i al Beskedenhed at faa det mest muligt gode og det mindst muligt slette ud af den foreliggende Situation. Man tør tro, at saadan saa den Mand paa

sin Opgave, da han i sin Tid tog fat i Kirkeudvalget.

Nogen haard Regent blev han ikke. For hans Skyld maatte de korte Bemærkninger gerne vare et Kvarter, Forretningsordenen forbød intet i saa Henseende, fordi den slet ikke eksisterede. Men efterhaanden som Aarene skred og Resultaterne udeblev, fortog den første Munterhed sig. Naar Offentligheden, iøvrigt sjældnere og sjældnere, vilde vide noget om, hvad der skete paa Tagkammeret, løb Journalisterne først og fremmest Storm paa Formanden. Med et blegt Smil holdt han dem en af de Taler, der ikke er saa indholdsrige, som de synes at være. Men kan en Mand tale anderledes, naar stærkere Magter end han ønsker, at den Maskine, han er sat til at passe, foreløbig skal producere saa lidt som mulig?

Efterhaanden saa det store Flertal af Kirkeudvalgets Medlemmer paa hinanden, ikke som Kolleger, men som Lidelsesfæller. Man røber ingen Hemmelighed ved at sige, at en saadan Betragtning ikke laa Udvalgets højtærede Formand fjern. Men han bar ogsaa disse Tilskikkelser som en Nationalliberal. For mange af de andre var hans maliciøse og ironiske Smil en Kilde til megen og haardt tiltrængt Opmuntring. Og bag Malicen gemte sig, som hos hans Med-Nationalliberale, Olfert Ricard, en dyb og levende Venlighed, som i store Øjeblikke naaede at omspænde alle.

HENRY USSING

(Skilderier fra Kirkeudvalget II).

Maalt med alle andre Maalestokke end den rent korporlige var Stiftsprovst Ussing det kirkepolitiske Udvalgs »store, gamle Mand«. Ganske mod sin Hensigt udstraalede han den Art af Respekt, som uvilkaarlig skaber Afstand. Han havde Kolleger i Forsamlingen, som regnede sig det til Ære, at de fik Lov at gennembyrde denne tempererede Zone og baade i Smil og Alvor naa ind til mere varme Egne. Et latinsk Ordsprog, der sammen med hele den øvrige klassiske Dannelse hørte til Ussings Fædrearv, siger, at naar Rom har talt, er Sagen endt. Saadan kan det umuligt være i kirkelige, endsige i kirkepolitiske Forsamlinger i vort demokratiske Land, men var der nogen, som ejede en Afglans af svundne Tiders suveræne Myndighed, var det denne beskedne og sagtetalende Mand. Helt galt kunde det ikke gaa, sagde man til sig selv, om han fik Enevældet. Han vilde, naar det kom til Stykket, ikke føre det i sit eget Navn.

En tyngende Dvale havde sænket sig over det

Tagkammer paa Christiansborg, hvorhen Rigsdagens Præsidium forviste Kirkeudvalget, da det nægtede at afgaa ved den forventede Bratdød. En eller anden holdt Talens evigt mumlende Kværn i Gang, medens de mere udisciplinerede trøstede sig ved de Funker af Aand, som Dagens Aviser rummer. Saa lød Formandens venlige og overbærende Stemme: Stiftsprovst Ussing har Ordet, og med diskret Raslen lukkes Bladene sammen, medens Bladejernes Øren samtidig lukkes op. Hvorfor saa megen Opmærksomhed? Fordi Ussings lille, ranke og klare Skikkelse uvilkaarligt kræver den. Men ogsaa fordi nu ved man, at i den næste halve Time skal Vrøvlet være banlyst. Vi af den yngre Aargang kunde studere de nu helt gamles Taleform, den langsomt fremadskridende Rytme, de fastopbyggede Perioder, svagt mindende om Latin, men ogsaa den lysende og vederkvægende Klarhed. Der stod for en Gangs Skyld en Mand, som brugte Ordet til at fremsætte sine Tanker i tilgængelig Form og ikke til at skjule dem, eller værre endnu, skjule Manglen paa Tankers Hævelse.

Er dette et rent formelt Fortrin? Maaske. Men i dette Tilfælde var Formen et nøjagtigt Udtryk for en indre Beskaffenhed. Stiftsprovst Ussing havde brugt sit lange Liv bl. a. til at skabe Sammenhæng i sin egen indre Husholdning, og saa man efter, gik der altid en slagen Vej fra Centrum ud mod det Punkt af Periferien, hvorom Forhandlingen i dette Øjeblik drejede sig. Det

stod En klart, at med det Udgangspunkt, dybt forankret og solidt grundfæstet, *maatte* Resultatet blive netop dette. Med en lille Rest af Koketteri yndede Stiftsprovst Ussing at bemærke, at han ingen Anelse havde om Politik. Sandheden i dette Paradox, hvis Brod var vendt mod de altfor professionelle Politikere, var den, at de politiske Interesser og Synspunkter ikke hos ham udgjorde et løstgaaende Komplex, der i ubevogtede Øjeblikke kunde tage Magten, men ogsaa dette var tugtet og tøjlet til Lydighed under den store Sammenhæng. A Jove principium, sagde de gamle Latinere, og det betyder udlagt paa vort jævne Mordersmaal: Kun een bør regere, men til Gengæld ogsaa enevældigt.

Uvilkaarlig smutter de fattige Levninger af den akademiske Visdom, som man endnu raader over, ind i Ens Fyldepen og derfra ned paa Papiret, naar man samler sin Opmærksomhed om Henry Ussing. Han skal nok have haft det forstandige Princip at være de pæredanske en Pæredansker, men ikke for ingen Ting har de Ussing'er nu i tre Slægtled roteret om Frue Plads med dens Domkirke, dens Universitet og dens Stiftsprovstegaard. Trods alle Bestræbelser var Kirkeudvalgets »store, gamle Mand« en fuldgod Repræsentant for et nu snart svunden København, det latinske, Holbergs og Madvigs klassiske By. Det kunde hænde, at et græsk Sprichwort i et ubevogtet Øjeblik sprang frem paa hans Læber, saa tilstedeværende Akademikere ilfærdigt *maatte* søge til Oskar An-

dersen om Raad, men det kunde ogsaa ske, at Student Henry Ussing boltrede sig i studentikost Humør. Man imødeser med Gru det Tidspunkt, da denne fornemme og yndefulde Dannelse er en Saga blot.

Men Student Ussing var en sjælden Gæst i Tagkammeret paa Christiansborg. Man røber ingen Statshemmelighed ved at sige, at Opholdet i dette skumle Lokale aldrig havde henrykket Stiftsprovsten og for hver Uge, der gik, henrykkede ham mindre og mindre. I samtlige Kirkeudvalg fra det sidste halve Aarhundrede havde den Mand haft Sæde, saa han kunde Sagerne udenad paa sine Fingre, og antagelig ogsaa det meste af de Taler, hvormed vi andre søgte at overraske om ikke Verden, saa dog de faa, som vilde laane os Øre. I saadanne Øjeblikke havde han et Udseende, hvori Overbærenhed, Taalmodighed, Venlighed og Lidelse indgik en ejendommelig Blanding. Naar han alligevel sad der og trods stærke indre Tilskyndelser i modsat Retning blev ved at sidde der, var det ene og alene ud fra Fornemmelsen af, at der skal nogen til det værste. Maaske det dog kunde lade sig gøre at modtage og paavirke den demokratiske Bølge, som uimodstaaeligt skyller ind ogsaa over Folkekirken, saa det blev muligt for Ham, som er Kirkens Herre, at skrive sin lige og klare Skrift paa vore under Kompromiser dragne og derfor uundgaaeligt skæve Streger.

Det er en Slags Paradoks, at netop Henry Ussing i det kirkepolitiske Udvalg blev den ene af

de høje kontraherende Parter. Fra sin Ungdom havde han baaret Søren Kierkegaards Mærke og dermed inddrukket Mistillid til Værdien af de Resultater, som kan naas gennem Afstemning, eller, som Kierkegaard sagde det: Ballotation. Siden blev han i Indre-Missions Skole forvisset om, at Fler-tallet af dette Lands Befolkning udgøres af døbte Hedninger. Ud fra disse Forudsætninger var det, at han skulde forlige sig med Ballotationens og Bredkirkelighedens svorne Repræsentanter. Man skulde synes, Opgaven var uløselig, og hvis nogen tror, det morede Ussing at bakke med dem, maa han tro om igen. Men saadan laa Landet, mente han, og ikke anderledes, og den Vej, som dog *maatte* findes, skulde anlægges just gennem dette Land. Tvunget af Nødvendigheden gik han i sin Tid ind i Udvalget, og under den samme Tvang blev han, om end yderst modstræbende, siddende i det, saa længe det politiske Spil havde Brug for dets Eksistens. Med en Blanding af Beundring og Medlidenhed saa man Stiftsprovst Ussing døje disse ham paabyrdede Kvaler. Med sin lysende Intelligens og fornemme Rejsning havde han i Sandhed fortjent en bedre Skæbne.

THORVALD POVLSEN

(Skilderier fra Kirkeudvalget III).

Der er Mennesker, om hvilke man med et fint og for de fleste særdeles gaadefuldt Udtryk siger, at de ejer høj dialektisk Begavelse. Det betyder for det første, at de naar deres Resultater og Standpunkter ad den bevidste Tænknings Vej, og f. Eks. ikke ved Huskud, der vælder op af det underbevidste, men i ondartede Tilfælde kan disse intelligente Dispositioner være saa udprægede, at de hindrer Indehaveren i at naa en Afgørelse. Med en for ham skæbnesvanger Klarhed indser han, baade hvad der kan siges paa den ene Side og paa den anden Side, og ingen af Siderne vinder paa noget Tidspunkt fuldkommen Sejrr. Som et Pendul er den arme fordømt til evigt at svinge. Hvor det drejer sig om Smaatterier, føles Tilstanden som en befriende Svæven, men gælder det vitale Interesser, kan den blive til en Lidelse, der slaar alt Fodfæste bort. I Hamlets Fædreland er disse intellektuelt belastedes Kompagni vemodigt stort.

Kommer denne Art af Mennesker ind i aktiv

Politik, forsøger de, saa længe det er gørligt, at skjule deres Skavanker under Selvironiens Maske, men bag Skæmten gemmer sig et uroligt Tvivlersind. Har Skæbnen desuden udstyret dem med Veltalenhedens store Stemme, maa de i afgørende Øjeblikke agere udfra andres Tro og ildnede af andres Begejstring, men de mest lydhøre fornemmer Tvesindet bag de store Ord. De kommer derfor heller aldrig til at udgøre Partiets Marv og Kerne. Marven og Kernen er og bliver dem, som i Ordets bogstavelige og tiltrækkende Forstand er af enfoldig Konstruktion. De kommer paa et tidligt Tidspunkt i deres Liv i Forhold til visse store Idéer og gribes af dem med et Greb, som aldrig slappes. Hvad de paa den Maade har nemmet i deres Ungdom, tjener de ogsaa som graahærdede med brændende Troskab, og denne Tjeneste er for dem saa urokkelig en Alvor, at de kan naa at anstrenge de dialektiske ved deres smilløse Lidenskab.

Indenfor det radikale Parti har Thorvald Povlsen mere end en Menneskealder igennem repræsenteret denne stærke, ligesom uflyttelige Type. Han havde Kolleger, som efter en stor Tale nervøst kunde spørge en Fortrolig: Jeg sagde vel det, som skulde siges, men for Povlsen var et Ord et Ord og en Mand en Mand. Han talte altid ud af en klippefast Overbevisning og havde derfor den mægtige Force, at han selv troede paa hvert eneste af sine egne Ord. Under de Batailler med Mennesker af anden Observans, som er Vælgermødernes store Attraktion, virkede han som Taarnet i

Skakspillet. Man løb Storm mod det, men det stod sig, og i bevægede Øjeblikke udlod det sig med Lyn og Torden. En Mand, som i denne tætte Forstand er eet med de Ideer, han forfægter, bliver let til Latter for de lidet troende; man kalder ham doktrinær og Fanatiker; men den Egenskab, Dialektikerne forser sig paa, fortjener et ædlere Navn; gennem Troskab svejses et Menneske sammen til en ubrydelig Enhed.

Thorvald Povlsen havde sit lange Liv igennem vovet at befatte sig med mange Slags Sager. Saa forskellige Ting som Grønland og Det kgl. Teater var lagt indenfor hans Interessesfære, og allevegne havde han et Standpunkt og fastholdt det. Men naar han med en Mappe under Armen, bugnende af Aktstykker, tog Sæde i Tagkammeret, befandt han sig dog i sit personlige og politiske Livs Centrum. Ikke fordi Udvalgets Eksistens var ham en Velbehagelighed; han ansaa det lige tværtimod for den overflødige Kommissioner og forbitredes ved hvert nyt Mødes Begyndelse over, at Foretagendet ikke var blæst af; men havde man fra anden Side tilvejebragt Udvalget og haft sine Tanker dermed, saa var Thorvald Povlsen med hele sin tunge Overbevisning optaget af at gøre disse Anslag til intet. Der var i hans Hjerte ikke Antydning af Tvivl om, at kun hvis dette lykkedes, vilde Folkekirken ogsaa i kommende Dage kunne give Guds Menighed de frie Kaar, som den ikke kan undvære. Thorvald Povlens Kirkepolitik var ikke paaført ham ved en

Paragraf i Partiets Program, saa den kunde ændres med det, men den udsprang fra langt dybere, fra de aller dybeste Lag i hans Sjæl. Naar han en enkelt Gang tog Ordet, mest for en kort Bemærkning, var det nemt at høre paa Stemmen, at dette var for den Mand den fuldkomne Alvor.

Thorvald Povlsen modarbejdede i sin Tid Kirkeudvalgets Tilblivelse, og i god Overensstemmelse dermed gjorde han, hvad han kunde, for at forkorte dets Liv. I lang Tid stredes han og hans Navnefælle, den fortræffelige Peter Paulsen, om Pladsen som Udvalgets tavseste Medlem, men de maatte i Opløbet bære den Forsmædelse at distanceres af Kirkens Primas. Det lykkedes virkelig Fuglsang Damgaard at sætte Bundrekorden. Men naar Thorvald Povlsen talte saa lidt, som han gjorde, var det ikke, fordi han famlede overfor Spørgsmaalene eller lod sig dem være uvedkommende, men det var, fordi megen Tale fra hans Side vilde være ganske overflødig. Samtlige Udvalgets Medlemmer kendte baade hans Standpunkter og deres Begrundelse og hvorfor saa gentage? Saa meget mindre som den Mand udøvede sin Mission i det mere intime Puslespil nøjagtig lige godt, enten han talte eller tav.

Der var Medlemmer, som ikke ret kunde forsonse sig med, at Udvalget ogsaa var politisk. Den specielle Christiansborg-Atmosfære bekom dem ikke helt vel. Deres Passion gik ikke i Retning af at finde det gennemførlige, men det rigtige. Imidlertid, Udvalget var politisk. Og det morsomme er,

at Thorvald Povlsen, som var det stik modsatte af en Opportunist, skarpest markerede den politiske Islæt. En naiv Tilhører kunde mene, at saa tavs en Mand umulig kunde have Indflydelse, men de indviede vidste det bedre. Naar P. Dahl var bedst i Gang med sine endeløse Forligsforhandlinger, dukkede med eet Thorvald Povlsens bistre Aasyn op i hans Erindring og mindede ham om, at indtil videre lod ingen af de paatænkte Herligheder sig gennemføre i Regering eller Rigsdag. Og var dette erkendt, øgedes den socialdemokratiske Kirkeministers henholdende Tendenser mægtigt. Foreløbig ikke, sagde han til sig selv, og paa ham virkede Ordene snarere beroligende end ærgrende. Han havde Tid til at vente.

Der fandtes i Udvalget en grundtvigsk Gruppe paa seks Medlemmer. Som vaskeægte Grundtvigianere var de alle lattermilde Individualister, uegnede til at staa i Regiment og følge Fodslag. Men Thorvald Povlsen besejrede med Held alle løsgaaende Tendenser. Baade Springere og Løbere har deres Betydning og finder hinanden ganske charmante, men et Taarn er og bliver dog et Taarn og kan umuligt undværes. Man ender med dybt at paaskønne dets solide Troskab, dets uovervindelige Paalidelighed. Et saadant Taarn var Thorvald Povlsen paa Kirkeudvalgets brogede Tavlebord.

J. OSKAR ANDERSEN

(Skilderier fra Kirkeudvalget IV).

Thomas Laub delte gerne med alle, der vilde høre paa det, en Teori, han havde om Menneskenes Evighedsalder. Kirkebøgernes Meddelelser om Fødeaar og hvad deraf følger, havde jo selvfølgelig deres kalendariske og biografiske Interesse, men derudover sagde de egentlig intet om de paagældendes reelle *Alder*. Den blaa Bog kunde godt finde paa at sige om en Mand, at han var 70, medens han i Virkeligheden kun var 17. Nogle faar som bekendt aldrig Drengen rystet af Ærmet, medens andre staar i et Hjørne af Skolegaarden og er alderstegne Vismænd.

Og nu mente altsaa Laub, at man skulde tænke denne Tanke helt igennem. Vilde man forstaa et Menneske, maatte man allerførst fornemme sig ind til hans Evighedsalder; var *den* fundet, vilde meget andet med det samme klare sig. Se nu Carl Koch og Valdemar Brücker, sagde Laub, de siger begge ordret det samme, men naar den ene siger det, hilser man ham: Kalifens Ord er Visdom!, medens adskillige affinder sig med den anden med

det ene Ord: Flab! Forklaringen er den ganske simple, at den ene startede 67 Aar gammel, medens den anden til sine Dages Ende var jævnaldrende med Erasmus Montanus.

Naar man ikke havde andet at bestille i Kirkeudvalget, kunde det ske, at man forsødede sig Tagkammer-Tilværelsen ved at indrangere Kollegerne efter dette paa een Gang overraskende og oplysende Synspunkt. Man saa over paa Gunnar Engberg, om hvem alle paa Forhaand vilde mene, at han laa fast i K. F. U. M.-Alderen, og saa opdagede man til sin Undren, at nu omtrent stemte hans kalendariske Alder med Evighedsalderen; han har altid været 54 Aar gammel, og Ynglinge-Tilsnittet var mest af alt en Arbejdsdragt. Anderledes gik det, naar man tog en Skikkelse som Folketingsmand, Professor, Dr. theol. J. Oskar Andersen, K. Dm. p. p. i Periskopet. En skønne Dag fyldte han 70, og Avisernes Spalter røg af den i Dagens Anledning affyrede Æres- og Afskedssalut, men lagde man af den Grund Ansigtet i de Folder, man plejer at anvende overfor den høje Alderdom, kunde man nemt komme galt i Byen. Et Greb i Jakkeopslaget og en særdeles uimponeret Bemærkning viste En, at man naaede Sandheden om den Mand ved et Subtraktionsstykke: $70 \div 45 = 25$. Han er lige vokset fra Erasmus' Pindehugger-Logik og er optaget af med aarvaagne Øjne at iagttage den reelt eksisterende Virkelighed og indstille sig efter den.

Oskar Andersen gaar da ogsaa stadig for den

fulde Damp, som hører hans Evighedsalder til. Naar han præcis et Kvarter over Tiden holdt sit Indtog paa Tagkammeret, kunde man allerede paa Gangarten se, at her kom en Mand, som havde travlt, af og til med det, som Forhandlingen drejede sig om, men hyppigst ogsaa med andet. Læser man, som en ret Biograf bør gøre det, »Den blaa Bog«s Artikel om Oskar Andersen igennem, inden man tager fat paa ham, faar man et overvældende Indtryk af, i hvor mange Interesseseferer den Mand færdes. Hans kirkepolitiske Samarbejde med Indre-Mission har ikke paaført ham nogen Indsnævring i saa Henseende. Paa utrættet Fjed vandrer, nej iler han fra Kommission til Kommission, og naar omsider Premièren i Det kgl. er endt, tænder han en frisk Cigar og afslutter Døgnet »i en Krog med en Bog«. Det er de 25, som virker. Han ejer stadig den Alders glubende Appetit paa Kendsgerninger, maaske tilsat med et Stænk af de endnu yngre Aars regulære Nysgerrighed.

Naar Oskar Andersen udtrykker sig som Videnskabsmand, maa han skrue sin frimodige Aand ind i det uundgaaelige Panser af Forbehold og vel overvejet Sagtegang, men man fornemmer paa en Dirren i Stemmen, at egentlig kunde den Ting vist siges baade jævner og klarere. Og da Tagkammeret ikke var et Asyl for arbejdsløse Videnskabsmænd, slog den unge Mand med et befriet Smil Hæmningerne fra. Naar en Kollega i al Spagfærdighed fandt en fremsat Udtalelse mindre gennemtænkt, sagde Oskar Andersen i Hjertens Fryd

det ene Ord: Vrøvl! (i ekstraordinære Tilfælde udtalt paa grundtvigsk: Vrævl), og saa ansaa han den Sag for afgjort. Naar Provst Nørgaard, lige saa bekymret som sagkyndig, havde beklaget den uheldige Maade, hvorpaa Staten har forvaltet Kirkemidlerne, lød det sammenfattende fra Oskar Andersen: formøblet dem har de. Hvorpaa Formanden advarede mod Brugen af Fremmedord. Jo, ogsaa Tagkammeret havde sine Tillokkelser.

Oskar Andersens lave Evighedsalder skabte et morsomt Misforhold mellem ham og hans Værkfælle, Valdemar Ammundsen. Den yngre var og blev den ældre, og omvendt. I professoral Pasgang »hastede« Ammundsen fra Punkt 1 i Forelæsningen til Punkt 2, medens Oskar Andersen for ramme Alvor havde lynende travlt, stundom endogsaa saa travlt, at Stoffets 117 Detailler ligefrem begravede Sammenhængen under sine Laviner. Men ogsaa i dybere Forstand gjorde de 25 sig gældende. Noget filosofisk Hoved er Oskar Andersen ikke, og naar Kollega A. eller Kollega G. forsvandt for hans Øje i platoniske eller kierkegaardske Skyer, kunde det godt stikke den 25-aarige at ledsage deres ophøjede Flugt med Glo-sen: Ætervaderi. Sætter man ham en Revolver for Panden og tvinger ham til at vælge mellem Kierkegaard og Grundtvig, tager han uden Tvivl den sidste, selv om der efter hans Skøn følger rigelig meget Vrævl med.

I Kirkeudvalget var Oskar Andersen altsaa Realiteternes Mand. Han var født til at være det,

og hans travle Færden paa Christiansborgs Trappegange har ydermere lært ham af med at regne Idéer og Fornemmelser for ret meget. Da Udvalget talte to Ministre i sin Midte, var denne unge Mand en af de faa helt uimponerede. Den ene havde han gaaet i Skole med, den anden kunde han læse Kortene af Haanden. Men paa samme Maade har hans Realitetssans hindret ham i at blive grebet af den Lede, som øjeblikvis har været ved at lamme mange af Kollegerne. For ham er Kirken en reel Kendsgerning, iklædt Organisationens og Institutionens uundgaaelige Klædebon, og det er ham soleklart, at en saadan Realitet maa skabe sig sit eget Regimente. Som Historiker er han trænet i at forstaa, men hvad Kierkegaards eller Grundtvigs Disciple maa nære af Betæneligheder overfor alle disse Planer, vil vist til Dagenes Ende være ham ufatteligt. Til den ene Part siger han: Ætervaderi, til den anden: Vrævl, hvorpaa han uanfægtet iler til næste Sag paa Dagsordenen.

ASGER HØJMARK

(Skilderier fra Kirkeudvalget V).

Til en normal Forsamlingshus-Aften hører en Sang, et Foredrag, endnu en Sang, en Taksigelse til Foredragsholderen og saa »Bliv hos os, naar Dagen hælder« at gaa hjem paa. Kniber det for Taleren med at finde en Sang, der passer til Foredraget, har han jo altid »Et jævnt og muntert, virksomt Liv paa Jord« at falde tilbage paa. Den kender alle, og de har sunget den saa tit, at den næsten synger sig selv. Og blandt Sangens 24 vægtige Linier er det atter Ordene om at »vente alting i Naturens Orden«, som falder bedst ved. Hvis man nu var Indre-Missions Formand og hed Bartholdy, kunde man nemt sige et Par morsomme Ondskabsfuldheder om den specielt grundtvigske Sagtmodighed og om Troen til Naturens Orden, men man er Grundtviganer og derfor forpligtet til at sige, at for senere halvhedenske Misforstaaelser af Sangens Ord har dens Forfatter intet Ansvar. Og desuden, at netop dette med Naturens Orden trods alt er et lønligt Mærke, hvorpaa Grundtvigianere kender hin-

anden, og som vi ikke vil give Afkald paa. Det er saamænd ikke Læresætninger, som forbinder, endnu mindre store Hatte og stort Skæg, men et Sindelag, der blomstrer ud i Fordomsfrihed og i Had til alt Skaberi. Hellere en lille Smule, som er ægte, end et Bjærg, som er Simili.

Maaske lyder dette ikke særlig forstaaeligt, men det kirkepolitiske Udvalgs Medlemmer naaede dog vist at fatte halvkvæden Vise. De havde den i hvert Fald lyslevende for Øje i Asger Højmarks tætte og faste Skikkelse. Der er mange Slags Pynt og mange Slags Gebærder som den Mand med et stilfærdigt Blink i Øjet forsagede, fordi alt dette, om han gav sig af dermed, kun vilde blive paa-hængt Væsen, ja rent ud sagt Maskerade. Faa Stænder er ude for en Fristelse i Retning af de færdigsyede Klæder som den, der møder Præsterne. Alle ved, inden de ser os, hvordan en rigtig Præst i denne Situation bør stille sig an. Men paa Asger Højmark havde denne Fristelse aldrig bidt. Ikke engang saa meget, at han følte Trang til at demonstrere mod den ved forsorne Overraskelser. Da Grundtvig i sin Alderdom havde Sæde i det høje Landsting, fraraadede han ved en bestemt Lejlighed sine Kolleger at krybe ud af deres eget gode Skind, thi, sagde han, d'Hrr. finder næppe noget andet, som passer dem. I tæt Overensstemmelse med denne gyldne Leveregel havde Højmark sit lange Liv igennem ventet alting af Guds Naade, men netop derfor ogsaa i Naturens Orden.

Grundtvigianerne er ved at være »saa mange Slags, som Dage i et Aar« og dette selvom man skyder de værste Eksemplarer af Racen fra sig, maaske med en noget farisæisk Gestus. Denne Mangfoldighed er et direkte Udslag af vort Løsen med Naturens Orden. Enhver maa paa eget Ansvar arte sig, som han vil og kan. Da Grundtvigianismen i sin Tid tog Fart, mødte den paa sin Vej mange Slags Folk, Nationalliberale, Bondevener, Brandesianere og tilsidst ogsaa Personer som i al Beskedenhed blot var Ærkekøbenhavnere, og med meget af alt dette blandede den Blod, engang imellem ikke til Held for Afkommet. Det Prøvekort af Grundtvigianere, som blev forelagt Kirkeudvalget, var med al sin Knaphed talende nok. En havde gennem et kvart Aarhundredes Ophold paa Christiansborg faaet Øvelse i at se politisk paa Tingene; en anden var, skønt udnævnt til Absalons Efterfølger og dermed deporteret til Roskilde, den fuldblods Københavner, opvokset dér, hvor Stenbro og Paaskelilje mødes; en tredje led af den Mani at læse nutidige Digtere, maaske ud fra en noget nationalliberal Indstilling. Men Højmark virkede i dette Kompagni beroligende, som Grundtypen altid gør det blandt Varianter. Men ogsaa om os andre troede han, at vi fulgte den Natur, som er vor, og rolig ventede han paa de Overraskelser, som deraf kunde følge.

Da Vilhelm Birkedal og Kristen Kold i sin Tid mødtes i Ryslinge, snarere frastødte, end tiltrak

de hinanden. Birkedal skal nok have ment, at Kold var en sær Skrue, og Kold, at Birkedal var rigelig meget af et lydende Malm. Det er nemt at se, hvem af disse to Højmark slægtede paa. Han tilhørte den hjemmegjort folkelige og derfor dæmpet talende Linje indenfor Broderskabet, med Mænd som Otto Møller, Niels Lindberg og Jørgen Teilmann som nærmeste Paarørende. Han vilde meget have sig frabedt den lyriske Grundtvigianismes oratoriske Sving og endnu mere Messinginstrumenternes gjaldende Skrat. Han havde lagt saa lang Afstand mellem sig selv og sin Studentertids udenvæltiske Lærdom, at han nødig udtalte sin Kollega, Fru Gautiers Navn med det Fruen tilkommende galliske Smeld. Saa eftertrykkeligt hvilede han i sin danske Natur, uden patriotiske Attituder, men bundet af den baade i Lyst og i Nød. Og med den danske Bondes lempelige Væsen gik han som Taler sagte med Dørene. Ogsaa paa ham tænkte Grundtvig, da han sagdet det:

Altid du det ihukomme,
 at om Aand og Liv paa Jord
 buldrer højest Vogne tomme,
 falder sagtest Sandhedsord,
 blusser aldrig op for Vinden,
 gennemglødes kun fra inden.

Af de Glipstier, som har ført Mennesker bort fra det egentlig grundvigske, skal den Bjørnbak'ske nok have været Højmark den farligste. Nu er det

morsomt at tænke paa, at engang mødtes Højmark i Studentersamfundets Bestyrelse med C. Th. Zahle. Var de uenige om meget, kunde de dog enes om dette, at de kom fra Folket og gik til Folket. Men Naturen i Højmark var for krævende, til at han kunde nøjes med et Rige, som trods alle velmente Reformere dog vedblev at være af denne Verden. Han maatte have Gud med; ellers kom der intet Liv ud af det. Den vaskeægte Studentersamfunds-Visdom bød ham imod, allermest fordi den stred groft mod Naturens Orden. Adlydende den blev han Grundtvigianer blandt Grundtvigianere, Kristen blandt Kristne og tilsidst Kirkeudvalgsmedlem blandt Kirkeudvalgsmedlemmer.

Højmarks Natur tilsagde ham kun at udtale sig om Ting, han havde Forstand paa. Saa til de meget talendes Regiment hørte han ikke. Igen med et Blink i Øjet lod han andre om den Metier. Til Gengæld fyldte han blot ved sin Nærværelse adskillige Kolleger med stort Behag. Indre Missions afdøde Formand ansaa det for en Misforstaaelse, at Højmark ikke var blevet Missionsmand, og kan man ønske sig en mere udsøgt Kompliment? Og naar Udvalgets højtærede Formand altfor øjensynligt led Kvaler, skønt han dog ene af alle var Indehaver af en Lænestol, kunde han et godt Stykke Tid trøste sig ved at beskue de danske Valgmenigheders Repræsentant. Det ægte virker aldrig med Brask og Bram, lader sig ogsaa gerne overse, men vinder i det lange Løb baade Raade-

rum og Gehør, fordi ethvert af Skaberi ufordærvet Menneske føler sig sympatisk berørt af det Stykke Virkelighed, som møder hans Øje.

Der er Mennesker, som fylder deres Plads og gør deres Gerning, ikke ved det, de udretter, men ved det, de er. Til dem hørte Asger Højmark.

N. A. LARSEN

(Skilderier fra Kirkeudvalget VI).

Engang imellem kunde der paakomme nogle af det kirkepolitiske Udvalgs ikke-gejstlige Medlemmer en Fornemmelse af at overvære Forhandlingerne ved et Præstekonvent eller endnu værre, en Diskussionsaften i Teologisk Samfund. Det nytter jo ikke at nægte det: Universitetsstudiet paatrykker alligevel sin Mand en uudslettelig Karakter, som, hvor den slaar stærkt igennem, kan gøre ham baade ulidelig og uforstaaelig for de Uindviede. Saa kunde det ske, at en erklæret Lægmand som Henrik Vejen paa sine Fingre talte op, hvor mange Præster han egentlig var inde-spærret med, og med en svag Understrøm af Bebrejdelse delagtiggjorde os andre i det opnaaede Resultat. Ja, ja, smilede Præsterne. Uh ha, smilede alle de andre.

Det mærkelige var blot, at Henrik Vejen, der ellers, som alle Jyder, var en god Regnemester, i dette særlige Tilfælde forregnede sig. Blandt de Gejstlige, hvoraf unægtelig mange var svært forhenværende, glemte han at medtage Professor

N. A. Larsen, som dog ogsaa havde en præstelig Løbebane bag sig, om end den var løbet til Ende ved det Lag, da Kirkens nuværende Primas blev født. De mange Aars Tjeneste i Undervisningsministeriet kan i Forbindelse med det titulære Professorat tænkes at have bragt denne Fortilværelse i Glemsel, men naar det nu er upaaagtet af alle, undtagen af Den blaa Bog, skyldes dette dog først og fremmest den ejendommelige Maade, hvorpaa N. A. Larsen fører sig og i en Diskussion gør sin Mening gældende. Der er ikke et Gran af Præstevæsen over den Mand. Det meget Taleri har ikke lært ham at fylde efter med Betoninger og Ordkunst, saa lidt som der er mindste Gran af Opbyggelighed at fornemme i hans Smil eller hans Haandtryk. Resolut og haandfast vil han i al Beskedenhed ikke være andet end Larsen, til Nød N. A. Larsen, til aller yderste Nød Prof. N. A. Larsen, men saa heller ikke en Kvadrattomme mere.

Den voldsomme Opposition mod Rationalismen, som Grundtvig, lempelig sekunderet af Mynster, rejste for mere end et Aarhundrede siden, naaede at præge den teologiske Tankegang til helt ned mod vore Dage, og hvad Under da, at den ogsaa gay det store Flertal af Præsterne ikke alene et fast Staasted, men ogsaa en sikker Udtryksform. Videnskaben og den i Forbindelse med Videnskaben staaende sunde Fornuft gjaldt det i hvert Fald at holde sig fra Livet. Og da man fra modsat Side holdt sig hele Kirkeligheden endnu læn-

gere fra Livet, blev det snart svært at raabe hinanden op. Men hist og her overvintrede en Fornemmelse af, at der var noget galt ved hele denne Kampstilling. Man mere end antydede, at et vist Kvantum sund Fornuft heller ikke vilde misklæde en Præst. Og da den teologiske Udvikling tilsidst var ved at vende tilbage til sit Udgangspunkt, kunde det ske, at en og anden Præst aandede lettet op. Han havde hele Livet igennem intet haft imod at bruge al den sunde Fornuft, hvormed han nu engang var udstyret.

En Mand af denne rationelle Type er N. A. Larsen. Etsteds i »Faust« staar der noget om, at naar det slaar Klik med Begreberne, indfinder Ordene sig saa meget villigere. Megen gejstlig Talekunst gaar paa denne Melodi, blot med den Gradsforskkel, at det for Grundtvigianerne er Citaterne, som raader Bod paa alle Savn. Men saadan er N. A. Larsen ikke. Naar han taler, medbringer han ikke en Oppakning af Redningsbælter. I værste Fald maa det saa hellere gaa galt. Og det *kan* gaa saa galt, at Sætningerne gaar i Stykker, og Pauserne bliver lange. Men til Gengæld er der altid Mening i, hvad den Mand siger. Den sunde Fornuft skrider langsommeligt, men ogsaa uimodstaaeligt frem gennem hans Ord. De ønsker at virke med den indre Magt, de dermed maatte eje, men heller ikke ved noget som helst andet.

Alderstegne Borgerdydsdrenge vil mindes Regnetimerne med Hr. Larsen. Antagelig faldt denne hans Virksomhed i Tidsrummet mellem hans Læ-

rereksamen og hans Aftestats, og altsaa for snart et halvt Aarhundrede siden. Men Regnekunsten er ham stadig kær, og det kunde vist godt have moret ham at have en Time i dette ædle Fag med Kirkeudvalgets Medlemmer. Saa vilde han have staaet foran den sorte Tavle med Kridtet i Haanden, rede til baade at kritisere og anerkende. Og i Bunden af sin Sjæl vilde han sige til sig selv: Jeg skal lære de Karle Respekt for den sunde Fornuft. Nu maatte han nøjes med at tjene dette høje Formaal ad mere indirekte Veje.

Det er ikke blot den sunde Fornuft, som N. A. Larsen beundrer, men det er selveste Logikken. Hvis en Taler i Udvalget sprang fra sit eget Udgangspunkt over i det stik modsatte Resultat, skulde N. A. Larsen nok være der, selv om Kunststykket udførtes med aldrig saa megen Akrobatik. Det kunde endog stikke ham, iført Logikkens fulde Rustning at gennemlæse og gennemhegle det sidste halve Aarhundredes Ændringer i vore Kirkeskikke og foreskrevne Kirkeord. Sommetider kunde han sine 76 Aar til Trods fare lovlig respektløs frem under denne sin Syssel; saa stiv en Embedsmand N. A. Larsen end er, har han dog meget af Erasmus Montanus i sig; men unægtelig ramte hans Kritik hyppigt Sømmet lige paa Hovedet. Logikken kræver efter sit Væsen Ligeløb af sin Dyrker. Man anbringer sig paa Startstedet, og saa er der ikke andet at gøre end at løbe Banen ud. Saadan kunde N. A. Larsen, der

fra een Side set var konservativere end nogen anden af sine Kolleger, Provst Nørgaard medregnet, naa at virke radikalt, ja næsten løbsk.

Men Bunden i ham er konservativ. Hans Yndlingstale i Udvalget handlede om Præsternes lovløse og selvraadige Adfærd overfor alt det, som netop skal ligge fast i Gudstjenesten. Som Skolekonsulent havde han overværet mangfoldige Gudstjenester, man fristes til at sige: i alle Stilarter, og han kunde illustrere sit Foredrag med skrækindjagende Eksempler paa, hvad Præsternes private Ritualmageri kan føre ud i. Lad dem boltre sig paa Prædikestolen, men alle andre Steder skal de adlyde, punktligt og præcist. Denne N. A. Larsens Præstemoral fremførte han saa muntert og udfra saa dyb en Kærlighed til Folkekirken, at selv de mest frihedsbegejstrede Individualister var færdig ved at give ham Ret. En Charme til blev det, naar han i en dengang lige udkommen Bog kritiserede baade Kollektter og Ritualer sønder og sammen, i samme Aandedræt som han krævede Præsterne länkede til dem. Er dette ulogisk? Tal ikke til N. A. Larsen om Logik. Saa flyver han i Flint og er i denne Skikkelse en haard Negl at bides med.

I Centrum af det kirkepolitiske Udvalgs mange Forhandlinger og faa Begivenheder havde N. A. Larsen ikke sin Plads. Regnemestre og Logikere er og bliver en særlig Art af Mennesker. Men i mange og lange Aar igennem oplevede han Tag-

kamret med sin tætte og faste Skikkelse, paa een Gang myndig og munter. Saa længe han sad der, havde den gammeldags Konservatisme og det logiske Libeløb en i lige Grad fuldgyldig Repræsentant. Det var ikke saa galt, at dog eet Medlem til enhver Tid forlangte, at der skulde være Mening i Tingene.

C. L. NØRGAARD

(Skilderier fra Kirkeudvalget VII).

Var det ikke Maria den Blodige, i hvis Hjerte Ordet: Calais stod indskrevet med uudslettelige Bogstaver? Vist var det Maria den Blodige, og dermed er der konstateret en vis, dog væsentlig formel Lighed mellem denne hedengangne Dame og Kirkeudvalgets højtskattede Medlem, Provst C. L. Nørgaard. Ogsaa i hans Hjerte staar der eet bestemt Ord indskrevet, og fra Hjertet trængte det sig hyppigt op paa hans Læber, og ogsaa for ham repræsenterede Ordet en tabt Besiddelse for det Herskab, i hvis Tjeneste han i sin Tid gav sig. Saa langt gaar Ligheden, men heller ikke et Skridt længere. I Provst Nørgaards Hjerte staar indskrevet ikke Ordet: Calais, men Ordet: Degnelodder. Kunde han blot finde Tilhørere, var han til enhver Tid villig til at gøre Rede for Degneloddernes Jammersminde, set som Led i den mangeaarige Vanrøgt, som Kirkens Midler har været Genstand for fra Statens Side.

Hvordan det nu i det nærmere har sig med disse Degnelodder, er, som Kipling siger, en an-

den Historie, som ikke skal fremdrages her. Paa et eller andet Tidspunkt forsvandt de sporløst i Kommunekassen, og da Degnene forfremmedes til Lærere og derfor ikke længer højst egenhændigt kunde trække i et Klokkereb eller vaske et Kirkegulv, lagdes de derved skabte nye Udgifter over paa Kirkeligningen, skønt det dog netop var Degnegerningen, det drejede sig om. En saadan Forskydning kan oprøre Provst Nørgaard dybt ned i hans ellers sagtmodige Hjerte, og helst lagde han med det samlede Kirkeudvalgs Underskrift en Regning for det herved (og meget, meget andet) voldte Indtægtstab paa den nuværende Rigsdags Bord med Forespørgsel, om man vedgik Fortidens Arv og Gæld. Men unægtelig blev hans Pande i de mange Aar, Udvalget sad, svært bulet ved stadig at tørne mod den samme Mur og finde den lige udeltagende og uforstaaende.

Under disse Provst Nørgaards Udviklinger, som hyppigst tog deres Udgangspunkt fra Tilstandene paa Reformationstiden, var der to Sæt Øjne, som hvilede paa ham med et Udtryk, hvori Utaalmodighed blandede sig med vemodig Samfølelse. Den højtærede Formand kendte disse Ting ud og ind og var i sit Hjertes Inderste uslukkelig enig med den ærede Taler; men er man Chef for et Departement, er det en hellig Pligt officielt at billige dettes enkelte Handlinger og samlede Udviklingslinje. At udøve denne Pligt kaldes paa Dansk Loyalitet. Og fra et andet Hjørne i Tag-

kammeret gav den 25-aarige Oskar Andersen Nørgaard endnu mere Ret, men for hans praktiske Bestik var al denne Sagkundskab og hele denne roligt fremadskridende Redegørelse intet andet end spildt Tid og spildt Energi. For en Mand, der havde sit halve Liv paa Christiansborg, kunde det ikke være skjult, at den Nørgaard'ske Regning af Rigsdag og Regering vilde blive betragtet som et Kuriosum, selv om den aldrig saa meget var attesteret af den højeste juridiske og historiske Sagkundskab. Naar Mælken uigenkaldelig er spildt, lukker Holbøll sine resignerede Øjne, og Oskar Andersen gaar med en frisk tændt Cigar videre, men Provst Nørgaard bliver staaende og siger: Dette var en Gang Mælk, og Mælken ejedes af Folkekirken.

Der er i denne trodsige Hævdelse af Ret og Billighed noget for Provst Nørgaard yderst betegnende. Han véd, naar det kommer til Stykket, godt nok, at han taler for døde Øren, og at Mælken aldrig, nymalket og fed, vil blive anbragt paa Folkekirken's Bord som Erstatning for lidt Tab; men han har en indre Glæde af at sige det een Gang, to Gange, mange Gange, blot fordi det er Sandheden. Naar han saa satte sig, hviskede hans akademiske Hjerte til ham: Du har talt og lettet din Samvittighed. Og med skyldfrit Smil iagttog han Omgivelserne. Der er Mennesker, for hvem det er Maalet at faa udrettet noget, og de er derfor nødt til at bringe sig selv i Kontakt med Magthaverne; men egentlig klædte det ikke Nør-

gaard at deltage i disse forstemmende Øvelser. Han vidste godt nok, at han repræsenterede en svindende Type, formaaede vist ogsaa at se sig selv historisk. Af og til passede det ham i hvert Fald at understrege, at Tidens Tand ogsaa huserede i Tagkammeret. Han kunde godt have samlet et helt lille Kompagni om sig og hilst dem med Oehlschlägers: Vor Tid er forbi, snart synker vi. Men saa længe vi lever, vil vi tale.

C. L. Nørgaard staar der over disse Linier; men først havde der staaet: Provst Nørgaard, og den Læsemaade havde sikkerlig ogsaa været den rette. Embedet havde paa Tagkammeret rigelig faaet, hvad Embedet tilkom: Fire Biskopper, fire Provster, for ikke at tale om diverse subalterne Gejstlige. Men blandt disse var Nørgaard Embedsmanden i Renkultur. Han mener den Dag i Dag, at Sagkundskab er godt, naar man skal tage sig af Sager, og ud fra denne ganske utidsmæssige Betragtning har han for Alvor sat sig ind i alt det, som hans Provstestilling bragte ham i Forbindelse med. Hans tunge Skikkelse ligesom luder lidt under Vægten af den solide Oppakning. Paa Tagkammeret brød han sig ikke om at gaa med Hjertet paa Læben. Han havde den overraskende Mani at tale om de paa Dagsordenen staaende Sager og kun om dem. Men medens han talte, listede man sig til at kigge paa sidste Blad af hans Manuskript og undredes over ikke at finde Ordene bekræftet med Ringsted-Alsted Herreders

Provstis Segl. Der var noget ved Nørgaard, som passede til Segl og anden gammeldags Stil.

Ogsaa Provster har deres Privatliv, og i en Vinduesforbygning eller i et Underudvalgs snævrere Kreds opdagede man til sin Husværelse, at maaske var denne højærværdige og sagkyndige Herres Evighedsalder ikke saa formidabel høj, som man først frygtede. I ubevogtede Øjeblikke kunde han gøre et ligefrem jævndrende Indtryk. Muntert smilende kunde han sidde og kæle for sine særlige Passioner. De andre Medlemmer nøjedes med at »indhente« Biskoppernes Erklæringer, men Nørgaard »æskede« dem. Ordet vakte Panik, men da det lod sig kapitelfæste i selveste Salmebogen, lagde Stormen sig. Den lune Hyggelighed, som udstraalede fra Nørgaard, naar han vidste sig i Vennevold, genkendte man med Glæde fra mange Præstekonventer og dog fra nogle Bispevisitatser. Hvad skal man i Grunden med Værdighed, naar man ikke engang imellem under sig selv den Spas at aflægge den?

Der var Medlemmer af Kirkeudvalget, over hvis Plads en usynlig Haand havde skrevet det profetiske Ord: Fremtidens Mand. Om tredve Aar ser de alle saadan ud. Over Nørgaards Plads stod til Gengæld en Indskrift, som vemodigt knyttede hans Skikkelse og hans Indstilling til Fortiden. Han vidste det godt nok, men det anfægtede ham ikke. Han havde baade sin Afstammings og dens Meningers Mod. Der var næppe een eneste

af Kollegerne, som ikke ved Lejlighed frydede sig over, saa velsignet denne Trofasthed klædte ham. Men indenfor de før omtalte Oehlenschläger-Syngeres Kreds havde han dog sit egentlige Tilhold. Det morede ham, at Kompagniets Medlemsfortegnelse ikke fulgte Tagkammerets officielle Partigrænser, og der var andre af Sangerlavet, som oprigtigt delte denne hans Glæde med ham.

H. M. FENGER

Naar man residerede paa Toldbodvejen, søgnede man automatisk til Garnisons. Og hvorhen skulde man iøvrigt ellers søge, naar man følte sig nødsaget til at adlyde Amaliegade-Kvarterets Stavnsbaand? Marmorkirken var for en Opkøbling at regne, og med den grundtvigske Servitut, der hvilede paa den, stod den nærmest paa Niveau med de andre Sektkirker. Og om St. Paul kunde der nu slet ikke være Tale. Hvor laa egentlig St. Paul? Altsaa Garnisons. Og Garnisons var paa den Tid Chr. Sørensen og H. M. Fenger.

Sørensen var Sognepræst, men Missionsmand, og var Missionen ikke noget med Lægprædikanter og den Slags? H. M. Fenger derimod var — H. M. Fenger, og paa den Karakteristik sejrede han stort, paa denne beskedne Valplads, som siden paa mangfoldige større. Altsaa mødte man tvende Gange om Aaret paa Garnisons Klokkerkontor og indmeldte sine Forældre til den obligate Altergang, diskret efterladende paa Disken en sølverne Tokrone pr. Næse, og ret snart efter den højtidelige Handling, der selvfølgelig foregik paa en Hverdag, indfandt Pastor Fenger — dengang kun *Pastor Fenger* — sig paa Husbesøg. Et Par nys-

gerrige Drengøjne overvaagede Begivenheden, og paa det Indtryk grundlagdes en respektfuld Sympati, der holdt sig langt ud i Fremtiden.

Det vilde være urimeligt at kalde Fenger en Oprører, og selv vilde han da ogsaa med lidenskabelig Kraft have fralagt sig enhver Antydning i saa Henseende. Han ansaa sig for at være den konservativeste af alle konservative, og dette ikke blot politisk, men kirkeligt og teologisk. Mon han egentlig i sit Hjertes Inderste nogensinde havde affundet sig med Grundloven? Han accepterede den, men under Protest, og fralagde sig ethvert Medansvar for alle videre Konsekvenser. Af Temperament hørte han hjemme blandt de »Frederik den Sjettes Mænd«, som Biskop Mynster med stolt Vemod omtalte, da han stede sin høje Herre til Hvile. Men saa ejede han ogsaa dette ellers afgangne Slægtleds solide Dyder. Lakejer var de Folk mindst af alt. De tænkte deres egne Tanker og gik i de Klæder, som passede dem. Netop saadan var Fenger, da hans Livsgerning bragte ham i den nøjeste Forbindelse med Kongehuset. Han lignede ikke nogen Hofmand i den traditionelle Stil, men langt snarere hin Mester Ole Vind, som vandt sig Fjerde Christians Naade ved sin djærve Frimodighed. Ogsaa paa ham passede Kingos Ord om Niels Juel: En Mand af gammel Dyd og dansk Oprigtighed. Forfaren, som han var, i Danmarks Historie, følte han sig gennem denne sin Holdning i Overensstemmelse med, hvad han ansaa for Kernen i dansk Tradition.

Alt dette stod selvfølgelig ikke den mindre-aarige Iagttager klart, men eet fornåm han: der udgik fra den lille Mand et Pust af uanfægtet Frejdighed, der godt kunde virke som en Slags Protest mod mange af Borgerskabets stive Former. Han konverserede ikke i Stuens sædvanlige Manér, men tog resolut Bladet fra Munden, og mens hans klare stærke Stemme fejede meget Spindelvæv ned, gemte der sig i hans Øjenkroge smaa Glimt af en Munterhed, hvori Drengen til sin yderste Overraskelse genfandt noget af sit eget. Saa da Konfirmationstiden nærmede sig, indfandt han sig med Glæde i det stopfyldte Sakristi, for at faa »Borgerdyden«s kristelige Børnelærdom opblan- ket. Om dette saa skete? Vist egentlig ikke, enten Skylden saa var Præstens eller Drengens. Endnu dengang var Hovedstykket i disse Timers Under- visning lange Salmevers og endnu længere Ka- tekismussteder, og intet af dette morede den med megen anden Lærdom overbebyrdede Gymnasiast. Engang fandt Fenger paa at forhøre mig om Lu- thers Forklaring til Daaben, hvorom jeg dengang saa lidt som nu anede noget. For dog at komme nogenledes helskindet fra Situationen, skød jeg resolut Luther nogle af mine egne Tanker i Mun- den og oppebiede spændt Virkningen. Straks saa det faretruende ud, men saa kom det venneseelt: Du har maaske ikke Tid til at læse paa disse Ting? Denne Forklaring godkendtes af bægge Parter, og jeg fik et stiltiende Fribrev for videre Tiltale. Mon det ikke var denne Affære, som saadan Lejlighed begreb jeg, hvor Historien frigør.

grundlagde et sympatisk Forhold mellem de to kontraherende Parter?

I al Fald fik jeg Lov til hyppige Smaabesøg hos den travlt optagne Mand, og da var det ikke Teologiens, men Historiens Muse, som svævede over Vandene. Allerede Spisestuen, der fungerede som Venteværelse, stemte med sit museumsagtige Præg Sindet historisk. Fenger var en fanatisk Samler med baade Smag og Næse. Han havde et mageløst Held til at finde de rigtige Ting paa de rigtige Steder. Fik man saa Foretræde, lod Fenger, godmodigt smilende, som talte den ene historisk Interesserede med den anden, og inden Afskeden fik jeg stukket Værker ud, som virkelig fik Plads, endda Ærespladsen, indenfor Skolens Oppakning af Tysk, Fransk og Engelsk, Latin, Græsk og Oldnordisk. Engang gik det dog helt galt. Jeg fik udleveret intet mindre end Carlyles »Den franske Revolutions Historie«, tre tykke Bind og paa Tysk. Det oversteg min Fatteevne, men ved Afleveringen pralede jeg stygt af, hvor indgaaende jeg havde gransket den. At den Bog siden blev mig en Guldgrube af historisk Visdom, er, som Kipling siger, en anden Historie. Men eet lærte Fenger mig: Historisk Belæsthed er det sikreste Middel mod al frasemæssig Bornethed. Naar halvstuderede Røvere i Fengers Nærværelse skamskændede Rationalismens Tidsalder, blev den stejlt ortodokse Mand gram i Hu, og sprang futtende af Iver op med en hel Lovtale over Oplysningstidens mange og store Dyder.

Med Fengers Prædikener, som jeg pligtskyldigst paahørte, gik det mig mindre godt. Som oftest var Kirken saa stuvende fuld, at jeg maatte nøjes med en knapt tilmaalt Staaplads, og saa undgik jeg det værste, men bjergede jeg mig en Siddeplads, maatte jeg, med Skam at sige, stride mandelig med Søvnen, som dog hyppigt gjorde det af med mig. Siden har jeg undret mig saare over disse forsmædelige Resultater af en Kirkegang, som dog burde og skulde givet helt andet Udbytte. For Kedsomhed var dog den sidste Egenskab, man kunde tillægge Fenger. Paa sin Maade var han lige tværtimod en af de mest veltalende Mænd, jeg har været ude for. Han stod ret op og ned paa sin Prædikestol og eksploderede med en Lavine af begejstrede og begejstrende Ord, mens Sveden randt ham i stride Strømme over Ansigtet og gjorde det af med hans dog saa pænt stivede Flip. Rygtet vilde da ogsaa vide, at han under Salmen efter Prædikenen, so men hel lille Hvilvelvind fo'r i tørt Tøj fra inderst til yderst. Selvfølgelig rummer denne Art af eksplosiv Talekunst den Fare, at Prædikanten faar sagt noget helt andet end det, han dog med megen Omhu nedskrev hjemme, og stundom bliver dette andet af en løsgaaende Uoverlagthed, som kan forbløffe mest af alt ham selv; men i lykkelige Øjeblikke kan han naa at faa sagt mageløse Ting. Naar Aanden for Alvor hjalp Fenger, kunde han, netop fordi alt Overlæg glippede, naa Højderne.

Og alligevel sad altsaa en femtenaarig Unger-

svend, som paa mange Maader var kvik nok, og stred møjssommeligt med at holde sit eget Hoved i Ave, naar Tyngdekraften begyndte at husere med det. Man kunde grunde længe over, hvordan en saa beskæmmende og naturstridig Kendsgerning lader sig forklare, men som Kendsgerning maa den erkendes, og som Kendsgerning har den altid afholdt mig fra at paabyde mine egne Konfirmander Kirkegang. Den sovende Konfirmand er et til bægge Sider beskæmmende Fænomen. Selvfølgelig ligger Gaadens Løsning i de Visdomsord, som Ludvig Schrøder aldrig trættes af at gentage, om hvad han kaldte Aandens Skabertime. Den indtraf, naar Lærerens Evne og Elevens Trang i et velsignet Øjeblik fandt hinanden. Det nytter ikke en Døjt, om en Vismand i Aandens Verden overdænger sine arme Tilhørere med Guldskorn, naar ingen af dem kender Guldets Værdi. Altsaa endnu engang Grundtvigs mindeværdige Ord: Menneske først og Kristen saa. I hint Øjeblik i Garnisons Kirke maa Fengers flyvende og farende Veltalenhed altsaa ganske være gaaet mig over Hovedet, slet og ret fordi der i dette Hoved med Tilbehør af Fantasi og Hjærte ingen Plads var til dem. Maaske talte Fenger trods al Improvisationens Friskhed et for Grønskollinger som mig aflægs Sprog, maaske var min arme Hjerne blot misbrugt som Losseplads for ufordøjelig Skolelærdom. I hvert Fald: Jeg maatte om ad mange Digttere og meget Hedenskab, inden Mennesket i mig kunde skønne paa Evighedens Guld.

Om disse Søvnagtighedens Genvordigheder vidste Fenger heldigvis intet, og baade før jeg sov, og bagefter holdt jeg lige meget af denne Krudtkarl af en Præst, denne besindige Bedømmer af Personer og Begivenheder, denne vennesæle og tjenstvillige Hjælper og Trøster. Han var mig mere end een Gang en god Mand, naar jeg havde en saadan behov. Aldrig skal jeg glemme hint Øjeblik, da han lempeligt tvang igennem, at jeg efter Studentereksamen blev sendt en stiv Maaned paa Landet. Udsigterne til en saadan Belønning havde jeg ellers forskertset ved kun at faa simpelt 7 i Hovedkarakter. Hos ham var der slet intet Skridt mellem Tanke og Handling. Og en Kende maa han altsaa have haft til overs for sin i Luthers Katekismus uvidende Konfirmand, og han maa endog have bevaret denne Følelse gennem mange og lange Aars fuldkomne Afstand. Da Fenger som ældgammel havde faaet pint ud af Minister P. Dahl, hvem der skulde have Slotskirken, besvarede han Meddelelsen med disse mig omhyggeligt overleverede Ord: »Ja, ja! Det har jeg heller ikke noget imod. Han var saadan en sød Dreng.« Der var altsaa dog een, som havde baade Aar og Hjærte til at give den genopstandne Københavner saa menneskelig en Velsignelse. Som en ringe Gengæld kommer nu dette Skilderi af min Barndoms og tidligste Ungdoms Præst.

NIELS DAEL

Man kunde tænke sig moderne Pædagoger vejlede Eleverne i Afgangsklassen overfor det i Sandhed betydningsfulde Spørgsmaal, som hedder: Valg af Livsstilling. Først maa I altsaa, vilde man sige, danne Jer et Skøn over, i hvad Retning jeres Evner gaar, men til Afgørelse af den Sag har vi Institutter, paa hvis Attester I trygt kan stole. Og saa maa I jo ogsaa, saa vidt Forholdene tillader det, tage Hensyn til, hvad det er, I har Lyst til, bredere sagt: hvad Maal I egentlig har sat Jer for jeres samlede Tilværelse, hvor det er, I vil hen. Man kunde dernæst tænke sig et saaledes belært ungt Menneske synke hen i lange Overvejelser frem og tilbage og ud og ind, indtil Tilværelsen tog den hele Sag i sin jærnhaarde Næve og afgjorde den ganske paa egen Haand. Maaske var dette sidste saa, naar det kom til Stykket, den bedste Udvej. Og det, fordi intet Menneske staar svagere end han, som skal overveje sig frem til et Resultat, kun med sin egen Smule sunde Fornuft til eneste Støtte. Sandsynligvis har han grumme lidt af denne Vare, og er han blandt de faa rigere udstyrede, vil Fornuften nemt kunne holde ham svævende i det rene Vilderede. Argumenterne hol-

der saa nogenlunde hinanden i Balance, og en ringe Forskydning kan derfor volde den store Forandring. Der er megen frisk Beslutsomhed, som er druknet i Overvejelsernes gustne Overlæg.

Der er enkelte lykkelige Mennesker, som har forstaaet denne Sammenhæng, og derfor saa lidt som mulig indlader sig paa at tænke over Sagerne. En kendt dansk Højskolemand stod for at skulle købe en Skole, og Sælgerne trængte paa for at faa en Afgørelse, men en Afgørelse var det eneste, han for Øjeblikket ikke kunde tjene dem med. »Jeg kan aldrig,« sagde han, »fatte Beslutninger, men Beslutningerne maa fatte sig selv, og først naar *det* er sket, kan jeg handle, men da ogsaa med største Sikkerhed.« Sælgerne tyggede paa den Besked og fandt ud af, det maatte være et Kneb for at drive Prisen ned. Men de tog grovelig Fejl. Der er virkelig Mennesker, hvis egentlige Liv bundet saa dybt i det underbevidste, at de kun er stærke, naar Tilskyndelserne møder dem saa dybt nede fra, at Tanken er ude af Stand til at vælge og vrage. Er de desuden kristne Mennesker, maa de tro paa, at Gud ogsaa er det underbevidstes, det ubevidstes Gud, og at Han, naar Han skyder sine Venner Raad i Sinde, ikke sætter ind overfor den altid tvivlraadige Tanke, men paavirker de langt dybere Lag i Sjælen, som aabner sig mod Ham under Bøn. Et rent Eksempel paa denne særlige Art af Mennesker, om hvilke man kan sige, at de gaar med lukkede Øjne gennem Tilværelsen, og netop derfor naar det rette Maal, er Niels Dael,

som op mod de 90 fører den samme stærke Tale og har den samme rungende Latter som i længst henfarne Dage.

Hvordan den Mand egentlig startede? Først prøvede han en halv Snes Aar igennem, om Arbejdet med Jorden kunde være ham nok, men stærkere og stærkere fornam han, at noget helt andet brød paa i ham, og saa Farvel Jammerbugt, Farvel, du min Farfars klinede Hus! En Magt, som han maatte give det dunkle Navn: Aanden, vilde have ham ad andre Veje. Men hvorhen saa? Selvfølgelig til Askov. Et ungt søgende Menneske af Bondeæt havde ingen andre Steder at søge hen. Dengang var Ludvig Schrøder en Slags Odin, fra hvis Læber Visdommen flød, iklædt Højnordens dybe og dunkle Sindbilledsprog. Og i Askov vandrede Niels Dael rundt fire lange Aar igennem, ventende paa den Aandens Skabertime, da Vejene skulde oplade sig for ham. En Gang imellem tænkte Schrøder paa denne mærkelige Vendelbo, og hvad Meningen egentlig var med ham? At spørge, nyttede ikke, for det mærkeligste ved ham var, at han intet Svar ejede? Dybest nede i ham var dog en Idé ved at forme sig om en Slags Præstegerning som det store Maal, men hvordan naa det for en ung Karl, som ingen anden Eksamen havde end Korporalseksamen, og som umuligt kunde tænke sig at staa den sorte Skole og Universitetet igennem? Og saa blev en skønne Dag det umulige alligevel muligt. Nogle danske Mennesker i Tandil (Argentina) skrev til Schrø-

der om en Præst, og Schrøder satte sin snart mangeaarige Elev paa Sporet. Altsaa Ordination i Frimenighedskirken paa Mors og Billet til Argentina. Med eet kom der gevaldig Skred i den noget ubevægelige Niels fra Jammerbugten.

Fulde ti Aar blev Niels Dael paa sin Udpost i Tandil, og om dem kan man give Fantasien frie Tøjler. Det maa have været noget med endeløse Prærier, usadlede Heste og kristelige Møder paa Steder, der slet ingen Lighed havde med regulære danske Kirker. Men under dette friske Liv fødtes i Niels Dael den uanfægtede Munterhed, det Holger-Danske-Mod, som aldrig siden har forladt ham. Saa langt var han altsaa naaet ved Guds Førelse. Eller med Hostrups ham saa kære Ord: Aanden fandt paa Raad. Og fra Argentina gik Vejen saa i 1897 til det frodige Sjælland, hvor Frimenigheden i Høve ønskede ham til Præst. Saa havde Danmark altsaa alligevel aabnet sin Favn mod Manden med Korporalseksamen og undt ham Rang og Sæde blandt sine Præster. Med Rang og Sædet var det maaske i Begyndelsen saa som saa, men Niels Dael smilede alle Højærværdighedernes Indvendinger ud af Verden, og saamænd om det ikke endte med, at selveste Staten maatte anerkende en Niels Dael som jævnbyrdig med sine velmeriterede Teologer. Og saa gik det hverken værre eller bedre, end at denne evige Urostifter tiltog sig Beføjelser, som efter dansk Lov og Ret kun tilkommer Biskopper. Med selvtagen Myndighed, som de strikse Lovmænd sagde det, gav han sig

til at ordinere, og selvste Kirkeministeriet nødtes til at godtage denne ganske ulovlige Ordination som lovlig. Ordineret ene af Niels Dael var den ligeledes eksamensløse Helge Hostrup Aar igennem Præst inden for Folkekirkens Rammer. Ja, disse Rammer synes af Jærn, men naar Livet kræver det, springer de som det Sprinkelværk de er. Ogsaa dette hører med til Niels Daels Gerning, at være Livets Værktøj til denne Sprængnings Fuldbyardelse.

Saa sad Niels Dael i Høve Frimenighedspræstegaard, men man skulde kende ham daarligt for at tro, at nu faldt vel denne Urostifter til Ro. Paa een Maade ejer Niels Dael Ro i Overflod. Han kender intet til de geskæftige Planlæggeres Rastløshed. Saa meget af Oxford (men næppe heller mere) er der i ham, at han gjerne dvæler i sin Lænestol, for dog at unde Aanden en Chance til at faa ham i Tale. Naar *vi* fungerer, kan Aanden ikke komme til Orde. Og mens han i yderste Ro sad i Høve, begyndte en ny Idé langsomt at tage Skikkelse i hans Underbevidsthed. Vi havde Højskoler til at oplyse Folk om Menneskelighed og Folkelighed, men hvor skulde de i Grunden søge hen for at blive oplyst om Kristenlivets Væsen og Vilkaar, om alt det, som vaagne kristne Mennesker dog maa begære Oplysning om? Den lærde Højskole paa Frue Plads er og bliver lukket for Folket, men altsaa maatte der være Brug for en Indretning, lad os sige: en Menighedsskole, hvor videbegærlige kunde søge hen og af kyndige Mennesker blive

oplyste om Kristendommens Historie i Fortiden og Væremaade i Nutiden. Og da Gaarden »Liselund« en skønne Dag var til Salgs, købte Niels Dael den. Nu var Stedet sikret, og nu maatte Aanden om Resten. Man spurgte ham: Hvad har du i det nærmere tænkt dig med »Liselund«? og han svarede: *Jeg* — tænkt mig — ingenting. Der maa komme det ud af »Liselund«, som der er Brug for. Men saa »Liselund«s Fremtid da? Fremtiden? Ak, den Tid, den Glæde. For alle lidetroende maa Niels Dael tage sig ud som den letsindigste af alle letsindige. Og saa er Hemmeligheden blot den ,at han altid under Aanden en stor Chance, og Aanden griber taknemligt til.

For 35 Aar siden aabnede »Liselund« ikke, som det hedder, sine Porte, men sin lave Dør for den brogede Skare af oplysningslystne, som mødte frem, og hvad de lige straks saa, var den da mere end halvhundredaarige Vært og Skoleleder, som bredt favnende stod paa sin egen Trappesten med et tre Gange gentaget Velkommen rettet til hver enkelt af dem og til den samlede Flok. Og endnu staar Niels Dael paa den samme Trappesten og sender det samme Vennesmil ud over stadig nye Flokke. Har Aarene taget paa ham? Maaske virker hans Skikkelse med endnu større Tyngde end dengang; han luder svagt, som de gamle Bønder i hans Æt gjorde det før ham; men fanger man hans stærke Øjne, opdager man snart, at Hjærtet i ham er friskt nok, og at Aanden stadig har Brug for ham. Han er uden al Sammenligning den danske

Mand, som har bevaret mest af den ældgamle Grundtvigianismes baade ydre og indre Væreform. Skægget, Morten Eskesens f. Eks., er næsten det eneste han ikke har. Ellers er baade Hatten og Frakken af det ægte Snit, og Brodersindet lyser ham ud af Øjnene. Al medbragt Stand og Værdighed smelter velsignet under hans Smils Varme, og snart er hele Styrken Liselundere for Vorherre. At se til er han af den gamle Skole, men mindst af alt snæver eller doktrinær. Hans Talerliste spænder fra Vilh. Grønbech helt ind i Indre Mission. Hans Elever skal ikke dresseres til at gaa med Skyklapper, men, om end i Skolens Læ, færdes i det fri, hvor Storme suse. Er de af den rette Slags, skal Aanden nok, naar dens Time kommer, finde paa Raad.

Ogsaa den danske Kirkes Primas drages stundom til »Liselund«. Man siger til sig selv: Sæt Fuglsang Damgaard, som blandt meget andet ogsaa er Direktør for Pastoralseminariet, fik den lyse Idé, at bede Niels Dael fortælle de unge Teologer noget om, hvordan en Prædiken kommer til Verden! Men det forvovne er nu ikke Fuglsangs Sag. Ellers kunde de unge Mennesker saamænd trænge haardt til noget netop af den Tønde. Niels Dael vilde advare dem mod at læse altfor meget eller tænke altfor meget, og allermest mod at nagle Prædikenen til Papiret og saa lade den forgaa dér. En Prædiken, vilde han sige, er et levende Væsen, som kommer til Verden i Kirkens Halvlys, men forud for Forløsningen har den ført sin lønlige Tilværelse i Talerens Underbevidsthed, af og til stik-

kende Hovedet op, men saa atter gemmende sig i en frugtbar Dunkelhed. En Prædiken gror sig frem i den Mand, der skal holde den, han ved ikke selv hvordan, men tilsidst er den saa fuldbaaren, som den nu kan naa at blive. Og husk saa, vilde han med et muntert Blink i Øjnene slutte, at ogsaa i en Prædiken, just i en Prædiken, skal Aanden have sin Chance, og den Dag i Dag staar Bogstaven og Aanden hinanden imod, ingensteds haardere end i en Præsts Stue. Omtrent saadan er Niels Daels Pastoralteologi, og saadan er altsaa ogsaa hans Taler. Det kan knibe for ham at komme paa Vingerne, men saa gentager hans Yndlingsord sig, og den allestedsnærværende Aand finder paa Raad. Som Menneske, som Skoleleder og som Præst har Niels Dael Livet igennem vænnet sig til at bie paa Aandens Time, men saa har han ogsaa taget alt af dens Naade. Om sin Højskoleforstander i Gæring-Afklaring siger Jakob Knudsen, at hans eget er sejt som Bankekød, men naar Aanden hjælper ham, er han almægtig. Bedre Vilkaar skal ingen kristelig Taler begære.

For nylig holdt en gejstlig Mand et Foredrag hos Niels Dael, hvori Skæmt og Alvor boede Dør om Dør, og da han satte sig, sagde han til sig selv: Gaar saadan noget an i disse Dage? Men Niels Dael vejrede Ængstelsen bort. I Øjeblikket, sagde han, trænger vi mere end noget andet til to Ting: en god Latter og en god Prædiken. Saadan er »Liselund«, og saadan Manden i Huset. Saa ung, saa frisk, saa levende. Og naar de som Sne er hvide, finest Frugt ved Vintertide bærer de for Gud.

EDUARD GEISMAR

(ved hans Begravelse).

Jeg vilde gerne samle det Billede, jeg vil prøve at give af min afdøde Broder, om Paulus' Ord i Brevet til Menigheden i Filippi: »Ikke, at jeg allerede har grebet det eller er fuldkommen, men jeg jager efter det, for at gribe det. For selv er jeg greben af Kristus Jesus«. Jeg synes, at disse Linjer, som er lutter Fyr og Flamme, paa en Maade ogsaa lutter Uro, passede just paa ham, som nu er taget bort fra os.

Lutter Fyr og Flamme var han, og saa høj var Varmegraden, at han menneskelig talt fortæredes deraf. Hans Indre lignede ikke en af vore blide Indsøer, som staar med Himlen i sin Favn, men ogsaa nemt kan overgroes med Andemad; naar han for Alvor fungerede, mindede han langt snarere om et Krater, der gennem Eksplosioner stræber mod Frigørelse. Mon jeg i det Hele taget nogen Sinde har set ham i Ro? Ikke naar han som Barn legede, eller naar han med lidenskabelig Iver beredte sig til næste Dag i Borgerdydskolen. Og visselig endnu mindre naar han i sin Mandoms Aar gik Fodture eller samtalede med Venner.

Det stillestaaende var ham under alle Former en Pestilens. Af de berømte fire Temperamenter var Flegma ham ganske fremmed.

»For selv er jeg grebet af Kristus Jesus.« Ja, saadan havde han det lige fra sin allertidligste Ungdom. Det inderste i ham skal nok have været fastlagt, inden han blev undfanget i Moders Liv. I hvert Fald havde han det som Julian: løsrive sig fra Galilæerens Vælde kunde han ikke. Saa kunde det ikke undgaas, at han fra den første Begyndelse indfangedes af Søren Kierkegaard med et Tag, som aldrig glippede. Hans Sinds lidenskabelige Uro gjorde ham tvivlende, ja, fornægtende overfor enhver Tale om Harmoni mellem Menneskehed og Kristendom, og naar Grundtvigianerne satte sig ned for taalmodigt at »vente alting i Naturens Orden«, trætteses han ikke af at forstyrre dem i deres Ro med deres egen Meesters lidenskabelige Ord: »Kæmpe vi maa i den løbende Tid, Livet hernede er Strid.« Ja, Strid var Livet for ham, en Strid, som krævede baade Blod og Taarer. I Sandhed, han levede Livet farligt. Og det Maal, han stred sig frem imod, laa udenfor denne Verdens Grænser og altsaa udenfor vore egne Muligheders Grænser. Hvile kunde han ikke finde, før han fandt den i Gud. Men under dette evige Exelsior maatte han stadig dybere erkende det: »Ikke, at jeg allerede har grebet det eller er fuldkommen«.

I Vuggelage havde han faaet en gennemtrængende Drift til at tænke og en dertil svarende

Evne. Genveje og Kompromis'er maatte han afsky. Til ham var den Opgave henlagt, som der staar paa første Blad i hans »Kristendom og Udvikling«: at »sætte Livet ind i Tvivlen, Sjælevaanden«. Han vidste det selv, at det Værktøj, som hedder Mennesketanken, ikke duer til at udmaale Evighedens Dybder, men paa denne Jord maa vi bruge den Hjerne, vi har, og saa stole paa, at for den, der er tro i det Lidet, skal engang det himmelske Lys opgaa, og da skal alle Gaader løses. Derfor ønskede han ikke at øve sine Studenter i mnemotekniske Kunststykker overfor Professorens Ord, men at lære dem Selvtænkningens langt sværere Kunst. I Brydningen mellem den sønderlemmende Tanke og den sammenkuende Tro havde han sin Post. Spændingen var med til at slide ham op, men han var nødt til at blive dér, hvor Pladsen var ham anvist. Og i Kampen mellem Hjernen og Hjertet, som fulgte ham Livet igennem, maatte Hjertet sejre, for hans Hjerte var til sin Bund grebet af Kristus Jesus.

Maaske endnu mere led han sit Liv igennem under Apostelens anden Bekendelse: »Ikke at jeg allerede er fuldkommen«. Medfødte Anlæg, som fik Næring under Opdragelsen, grundlagde i ham en Samvittighedens Uro, som han ikke turde slippe, end ikke Ansigt til Ansigt med den Korsfæstede. Og som hans Horisont udvidedes, faldt Dostojefskis Ord ham tungere og tungere paa Sinde: overfor *alle* er vi skyldige. Den sociale Nød, den internationale Nød, Jødeforfølgelserne

og alle Nutidens andre Rædsler fyldte ham ikke blot med Skuffelse og Sorg, men væltede et centnertungt Ansvar paa hans skrøbelige Skuldre. For ikke mange Aar siden sagde han til mig: Man burde forkynde Guds Kærlighed, og intet andet end Guds Kærlighed, men somme Tider er det, ligesom jeg ikke har Lov dertil. Jeg tænkte paa Jakob Knudsens Dobbeltroman om Luther med den meget sigende Titel: »Angst-Mod«. Den fulde Tro paa Guds Naade hører vist Evigheden til. Her maa den stadig stride sig frem gennem mange Synders Minde. »Saa er Sorg til Glæde lænket, saa er Drikken os iskænket.«

»For selv er jeg grebet af Kristus Jesus.« Ja, nu har Kristus grebet denne uafsladelige Strider og Slider med al hans Angst og Uro og givet ham Hjemlov til den evige Hvile. Jeg tror, Gud vil lægge sin Haand paa hans Pande og sige: Nu maa du unde din rastløse Hjerne Ro, nu, da du ser mig, som jeg er, ikke længer i dunkle Spejlbilleder, men Ansigt til Ansigt. Og Han vil lægge sin Haand paa hans Hjerte og sige: Jeg forbyder dig at ængstes for dine mange Synder. Glemme dem skal du ikke, men Mod vil jeg give dig til at se dem ganske skjulte under min Kærlighed. Vi, der elskede ham højt, og I, der stod ham allernærmest, alle under vi ham denne velsignede Hjemgang. Han trængte til den. Og det Barn, som ogsaa skjulte sig i ham, vil under disse Kaar gøre Alvor af dette med at »syng og danse og klappe i sine Smaa-hænder«.

Ja, saadan skal ogsaa hans Skæbne, der ikke altid var lige blid, munde ud for Guds Trone, og han skal glide ind i den store, hvide Flok:

Og alle de købte,
i Jesu Navn døbte,
som Striden har stridt,
som Døden har lidt,
gik ind til den evige Hvile,
istemme saa lydt
Halleluja nyt,
at Englene tie og smile.

HOLGER TRAUTNER

(ved hans Begravelse).

De sidste Maaneder af vor afdøde Vens Levetid var strænge at staa igennem for ham, og maaske ikke mindre for dem, der stod ham nærmest. Legemet nægtede ham mere og mere sin Tjeneste, og langsomt fulgte de sjælelige Evner i det samme Spor. Hans før saa lyse Aand ligesom dvaalesloges, og den nødtvungne Ørkesløshed fyldte ham med et dybt Mismod. Naar jeg under disse Forhold talte med ham, lød Vorherres Ord i mit Indre: »Kom hid til mig, alle I, som strider og døjer Møje, og *jeg vil give Jer Hvile*«. Det Forkrænkelighedens Hylster, hvori vi alle bor, vilde aabenbart ikke mere, og bag dets Brøstfældighed mere end skimtede man en Sjæl, som nu var tidig til den Hvile, som er eet med Frigørelse.

Ingen anden Art af Hvile kunde heller passe for Holger Trautners brændende Sjæl. Den lyste for dem, der kom ham nær, og ingen skal længere kunne fratage Jer, der elskede ham saa dybt, Troen paa *et evigt Liv*. Den Flamme, der fortærede hans Støv, var øjensynlig en Gnist fra den

Lysets Kilde, som vi kalder Gud. Og han var trofast mod den Gærning som Lysbringer, der saaledes var ham betroet. Der var mere Natur end Vilje i denne Trofasthed, og netop derfor klædte den ham saa godt og bandt vore Hjærter saa fast til ham. I en Verden, hvor Forkalkning, Forstening og Forfrysninger gør de fleste Mennesker færdige og døde, gik han med sit Hjærte som en stadig flydende og glødende Hemmelighed, som han delte med Gud og med dem, der var af samme Aand som han. Skulde han bo i noget, maatte han eje det i Oplevelsens smeltede Form og give det sit eget, fuldt originale Udtryk.

De, der har det saadan, skal ikke vente sig nogen stor Popularitet, og den blev da heller ikke ham til Del. Det store Flertal af Menneskenes Børn ynder de traditionelle Former og de gængse Skikke overholdte; saa genkender de uden Besvær det, der møder dem, og kan halvt i Søvnne tilegne sig det. Men mod alt dette færdigsyede Væsen rejste Trautners Sjæl sig til en munter og livslang Kamp, der kostede ham meget, men indbragte ham mere. De mange forargedes og gik udenom, men et Faatal genkendte i ham sit eget Sind, saae Oprigtighedens barnlige Ildtegn paa hans Pande og fandt, det klædte ham mageløst.

Ud i det rent Ydre gik denne hans Væsens Trang til at skabe sig sit eget Udtryk. Barnlig og vid-aaben kom han den i Møde, der traadte ind i hans Stue, ganske uden Svig, som han var, og man fornå hans Velkomsthilsen som et virkeligt Bud-

skab fra Menneskesjæl til Menneskesjæl. Og begyndte Samtalen, stred hans Aand mandeligt med et genstridigt Sprog for at faa netop *det* sagt, der brændte ham paa Hjærte. Han baade valgte og vragede, mens han talte, og dermed fik hans Ord ofte et famlende og dunkelt Præg, men ligesaa ofte sagde de præcist, hvad de skulde, og sagde det paa en klar og uforglemmelig Maade.

Med den Brand, som var i ham, maatte han søge Forløsning hos de store brændende Sjæle, der formaar at udsige alt det, som vi andre ikke evner at give Udtryk. Læste man et skønt Digt for ham, tog han det til sig med en egen barnlig Modtagelighed, en helt forslugen Appetit, som skabte Fællesskab; og lyttede man til hans egen udtryksfulde Stemme, naar den gav Versene Mæle, forstod man, at den Mand boede i de Ord, som hans Tunge udtalte. Af alle de store Englændere, som hans Studium gjorde ham fortrolig med, har næppe nogen staaet ham saa nær som selveste Shakespeare. Den samme Blanding af djærv Komik og af smærtelig Tragedie, som er Livets sande Grundmelodi.

Saa nogenlunde jævnaldrende, som vi var, maatte vi gennem de samme Stadier, prøve og vrage de samme Tankegange, han blot med sin Naturs voldsomme Udslag. Over Studentersamfundets Fattigmandsevangelium og Missionens sortladne Tale gik hans Vej til Grundtvig. Hans urolige Sjæl maatte hele Kompasset rundt, men fandt tilsidst et Staasted baade i Liv og i Død. Hvad

der bandt ham til Grundtvig, var let at se. Med smærtelig Oprigtighed oplevede han Synd og Død som overmægtige Modstandere og maatte derfor vrage al menneskelavet Trøst og Opbyggelse, kunde heller ikke nøjes med at betragte sin egen Fromhed og Dyd; kun eet ejede frelsende Magt: Gud selv, der underfuld og lyslevende griber ind i Menneskets Skæbne og drejer den efter sin naadige Vilje. Det var denne Gud, som han mødte i Menigheden; derfor blev han dær, da han først havde fundet den, og opbyggedes af dens Lovsang og Bekendelse.

Men ogsaa om det dybeste, ja netop om det dybeste, maatte han tale med sine egne Ord. I de overleverede Meningers og de færdigsyede Klæders Tidsalder er det i Sandhed godt, at der findes nogle, som stadig ejer Sandheden i Oplevelsens glødende Form og maa give den Vidnesbyrd i Ord, der baade famler og tøver, men saa ogsaa brænder igennem. Naar Trautner talte om Kristendom, skulde man nok fornemme, at det hverken var Vane eller Profession, men blodig og livsalig Alvor. Egentlig laa Forkyndelse ikke for hans Stemme; saa meget troværdigere klang den, naar Aanden nødte ham til at tale.

Mange fandt Trautner sær og søgt; naar de skulde tale med ham, generedes de føleligt af noget, som man kunde kalde Dialektvanskelighed; han talte altid sit eget Sprog og kendte intet andet. Men for Jer, der stod ham nærmest, eksisterede disse Vanskeligheder ikke. Hvad er et Hjem andet

end det Sted, hvor man kan være sig selv, uden at skulle frygte Misforstaaelser. Han trængte til et saadant Hjem, og I skænkede ham det. Til Gengæld fik I Lov at læse i hans glødende og barnlige Sjæl som i en aaben Bog, og det meste af, hvad I læste, handlede om hans Kærlighed til Jer. Nu vil Mindet gøre sin velsignede Gærning og udslette de sidste Maaneders Pinagtighed af jeres Bevidsthed, og I vil mindes ham, som han var i sin Ungdom eller i sin Manddoms Kraft, og op af dette Minde gror en levende Forvisning om, at hans brændende Sjæl nu har fundet hjem til Aanders Flok og Aanders Fader. Saa lad hans Støv nyde den Ro, hvortil det saa haardt trængte, og lad os, der endnu lever, søge nær til Ham, vor Herre og Frelser, at han engang af sin Naade kan unde os den samme Hvile og det samme evige Liv.

ANDERS NØRGAARD

(ved hans Død).

Med Valgmenighedspræst Anders Nørgaard er en af den danske Folkekirkes mest særprægede Mænd gaaet bort. Han tillod sig den Luksus at tænke sine Tanker selv, og naar de syntes ham vel gennemtænkte, udtalte han dem med en hensynsløs Aabenhjertighed, der af og til kunde forbløffe Venner og forarge Modstandere. Hertil kom saa, at hans Personlighed virkede med en egen tung Uflyttelighed, som gjorde det umuligt i en Haandevending at smutte udenom ham. Hvor han stod, dér stod han, og der skulde usædvanlige Armkræfter til for at flytte ham. Paa det kirkelige Tavlebord findes der gesvindte Folk, som med Held varetager Løberens Rolle; der findes ogsaa sprælske Gemytter, der som Springere bringer Afveksling i Føretagendet; men intet af den Slags Bevægelighed laa for Nørgaard. Han var og blev Taarnet i Spillet, solid som et helt lille Dovre og til at stole paa, naar det kneb.

Knibe gjorde det, nu mere end nogen Sinde, derom var Anders Nørgaard forvisset lige til Bun-

den af sin redelige Sjæl, og det var ikke blot de de sidste Aaringers bitre Oplevelser, som havde fyldt ham med Mismod og Angst. Længe før den 9. April, medens mange, maaske allermost indenfor den grundtvigske Lejr, mente, at den hellige Grav var vel forvaret, udsendte han Bog efter Bog med det ene Formaal at mane den kirkelige Anskuelses Tilhængere til Selvbesindelse. En grundtvigsk Opvækkelse var, hvad han ønskede at afstedkomme, og det en Opvækkelse, som direkte tog Sigte mod Vennelagets grundtvigske Arv. Han gik ud fra som givet, at Protestantismen trængte til en gennemgribende Reformation, om den fortvarende skulde fortsætte som Livsbevægelse, og der var for ham ingen Tvivl om, at ene den kirkelige Anskuelse kunde tilføre den danske Kirke det faste Punkt, som den længe havde savnet, og dermed genrejse den til store Bedrifter. Saa meget mere fortvivlende forekom det ham, at Grundtvigianernes store Flertal havde misrøgtet den fædrene Arv. Naar Saltet har mistet sin Kraft, hvormed skal det da saltet?

Han havde store Klagemaal at rejse mod sine egne Folk. Han led ikke den Sammenæltning af Kristendom og Udviklingstro, som for en Menne-skealder siden greb vidt om sig og indpodede mange af Vennerne en halvhedensk Optimisme, iklædt kristeligt Skrud. Men i de senere Aar blev det mere og mere Overbevisningen om, at Gudsordet ikke er at finde i Bogen, men kun ved Badet og Bordet, som han utrætteligt ivrede for. Han

kunde gøre Indtryk af at prædike grundtvigsk Dogmatik og fik af og til sagt sin Mening saa bogstavret efter »den gamle«s Tungemaal, at mange slet ikke forstod ham, men for ham var det Liv fra Ende til anden, brændende, tragisk Alvor. For ham var Kristendom ikke Forgudelse af Bibelordet og endnu mindre moralske Kraftanstrengelser, men Lydhørhed overfor Gud, naar han taler. Den klassiske Situation for et kristent Menneske var for ham det gamle: »Tal, Herre! Din Tjener hører!«

Nørgaard var sig bevidst, at denne Forkyndelse, som udæskede Modstandere og krænkede Venner, var ilde hørt af mange, ogsaa indenfor Grundtvigianernes Kreds, men naar han var i Aande, faldt det ham ikke ind at agte paa saadanne Smaating. Naar han drog i Leding, hørte han i udpræget Grad til de svært bevæbnede. Han havde under indgaaende Studier bl. a. af Kirkens Historie erhvervet sig en solid og mangfoldig Viden, som øgede hans medfødte Tunghed i Bevægelserne. Naar han, hvad hyppigt skete, deltog i Diskussioner, kunde han ved første Ørenlyd gøre et ubevægeligt Indtryk og Smidighed blev aldrig hans Sag. Men fik han Tid til at finde og forme Ordene, virkede de med megen Vægt og kunde sætte sig fast i Sindene til senere Gennemtænkning.

At Anders Nørgaard var Vendelbo maatte blive en given Sag for alle dem, der blot en Gang havde set ham og hørt ham. Han var stejl og stærk, i Besiddelse af sine Meningers Mod, sen i Vendin-

gen, men endnu senere til at forlade et Slag, før det var vundet. Og saa fik denne 100 Procents Jyde hele sin Manddomsgerning paa det smilende Fyn. Erfaringen viser, at denne Art af Blodblanding kan være yderst heldbringende, og den var det i dette Tilfælde. Anders Nørgaard holdt af sine trofaste Vejstrup-Folk og de af ham. Der var en Gang, hvor København trak svært i ham, og der var saamænd en anden Gang, hvor man søgte at anbringe denne Enspænder, der oprigtigt hadede al Administration, i en Bispestol, men begge Gange stod Lykken ham bi. I Vejstrup var han, i Vejstrup blev han, og i Vejstrup har han nu lukket sine paa een Gang muntre og melankolske Øjne. Hans Kreds vil savne ham dybt, og hele Danmark over er der mange, som ved Anders Nørgaards Død gribes af baade Savn og Sorg. Saa kantet og knortet, saa stejl og stærk, saa redelig og trofast, som han var, bliver der et tomt Rum i den danske Kirke, nu da han er død.

ELISE KONSTANTIN-HANSEN

En halv Snes Kilometer norden for Kolding ligger Landsbyen Aagaard, der for 40—50 Aar siden indenfor kirkelige Kredse var berømt eller maaske snarere berygtet som Tilholdssted for Valdemar Brücker. Det var ikke nemt at hitte ud af, om denne mærkelige Mand i Øjeblikket stod indenfor eller udenfor Folkekirken, men to Ting var til Gengæld bombesikre ham vedrørende: Der eksisterede en Kreds af Mennesker, som, koste hvad det vilde, ønskede at have ham, og ingen anden end ham, til Præst, og hverken Biskop eller Minister kunde faa disse halsstarrige fra deres Forsæt. Og endnu eet: hvad Biskop Mynster sagde om J. C. Lindberg, at han havde Fanden i sit Blækhuis, kunde med mindst samme Ret siges om Brücker; han var en uafsladelig Pennefører, og hans Pen var ikke blot hvæset, men direkte udæskende, og det drilagtige var, at selv besindige Folk maatte vedgaa, at til syvende og sidst havde denne kirkelige Hedspore Retten paa sin Side. Faa havde forstaaet Grundtvig bedre end han. At denne fanatiske

Kamphane i sin private Omgængelse var en blid og lystig Charmeur, var skjult for alle andre end den intimeste Inderkreds. Saadan var Brücker, og saadan var Aagaard. Indtil den megen Opsigt, der stod om Stedet og om Manden, med eet slukkedes. Brücker havde baaret Aagaard paa sine Skuldre, og da han døde, døde Aagaard med ham som aandeligt Urocentrum.

Kom man i Brückers Velmagtstid til et af hans Efteraarsmøder, mødte man, naar Tilhørerne var draget hjem, i hans bogklædte Studerekammer den lille Kreds af Indviede, og da gik Snakken lystigt, livsaligt afbrudt af Brückers Flygel, som udsendte herlige Toner. I en stilfærdig Krog saa man da en graahærdet lille Kvinde, som vist egentlig ikke gav større Bidrag til Foretagendet, men til Gengæld passede velsignet ind i Omgivelserne. Kendte man hende ikke, kunde hun være vanskelig nok at bestemme. Efter Klædedragt og Fremtræden at dømme tilhørte hun afgjort den folkelige Verden, men der var over hende et Præg af frigjort Uafhængighed og gammeldags Kultur, som i høj Grad æggede Nysgerrigheden. De Fastboende kaldte hende slet og ret Elise, og det Navn sagde ikke ret meget. Saa meget fik man i et afsides Øjeblik ud af Brücker, at hun bar et af Danmarks gode Kunstnernavne og selv i sine yngre Dage havde hørt til Den frie Udstillings sikre Kunstnere. Vidt berejst var hun ogsaa med lange Studieophold i Paris, Rom og Athen, men nu var hun altsaa groet fast i Aagaard og nøjedes med i yderste Beskeden-

hed at være Elise og færdes som Ligemand blandt Ligemænd mellem Brückers opvakte Bønder. Et folkeligt Sind var brudt igennem nedarvet Dannelse og kunstneriske Zigeunervaner. For Aagaard var hun et Sidestykke til, hvad Louise Skrike var for Kredsen i Vraa.

Mærkeligt at sige, men den Dag i Dag sidder Elise Konstantin-Hansen som en Levning fra Aagaards Stortid i sit lille, faldefærdige Hus nedenfor Kirkebakken. Hun nærmer sig stærkt de Halvfems, og med Synet staar det grumme slet til, men Sindet i hende er stadig lige friskt. Mormor er hun blevet uden nogen Sinde at have haft Mand og Børn, og hun kan lige naa at famle sig Vej over til Plejedatterens Boelssted, hvor hun gør sig nyttig ved at sanke Sten af en sandet Mark. Saa-dan endte altsaa en Livssaga, der begyndte i Maleren, Etatsraad Constantin Hansens Daglistue paa Amalievej og bugtede sig gennem mange fjerne Lande. Føler hun selv denne Skæbne som en forsmædelig Nedgang? Ak nej! Gennem de 87 Aar har hun faaet sit Livs Centrum flyttet fra det Ydre til det Indre og hører nu til den Kreds af lykkelige, der har lært at trøste sig ved Aand. Hun lever sit Livs rige Minder om og om igen, og den Grundvold, hun i Brückers Kirke fik lagt under sin Tilværelse, bærer stadig lige godt. Straataget er ved at skride sammen over hendes Hoved, og Væggene bliver mere og mere utætte, men Huset, stoler hun paa skal nok vare hendes Tid ud. Der er over et Levnedsløb som dette en opbyggelig

Styrke, som virker solidere end mangfoldige Prædikener. Vil man vide, hvad Grundtvig har udrettet i dette Land, naar man paa en nem og morsom Maade sit Maal ved at læse den Mindebog, hun har udgivet.

I Tilgift faar man et helt Stykke af Københavns Topografi og af den danske Historie. Landstedet paa Amalievej laa i Elises Barndom langt udenfor Byens Enemærker, midt i en anselig Have og omgivet af bugnende Kornmarker, der strakte sig op over de Grunde, der nu udgør H. C. Ørsteds Vej. Det var dengang, man laa paa Landet ved Bredderne af Sortedamssøen. Og saa havde lille Elise en Faster Ida, som i Modsætning til Malerhjemmet paa Amalievej var helt forgrundtvigsk, man fristes til at sige: forhistorisk. Naar Barnet kom paa Besøg, hændte det, hun blev sat til at læse højt for Fasteren. Og i hvilken Bog mon? I Mallings »Store og gode Handlinger«, et Værk, der havde sin Glanstid i Rahbeks yngre Dage. Det var fra Malling, Johs. Ewald hentede sit Stof til »Fiskerne«. Og den lille Oplæserske, som til liden Glæde for sig selv tyrede saa alderstegen en Bog, sidder paa denne Dag og hører den anden Verdenskrigs Flyvere drøne hen over Aagaards Gaarde og Huse, og i Stedet for at forgaa i Gru over, hvad ske skal, trøster hun sig med de samme Sange, hvormed hun hørte sine Forældre trøste sig i 1864. Denne mærkeligt levende Bog, der ikke smager af Papir, men af Oplevelse, spænder fra Mallings Periode omkring Stavnsbaandets Løsning til »Fædrene-

land ved den bølgende Strand«, fremmumlet i det Herrens Aar 1944 af en ældgammel, men sjælefrisk Kvinde. Og læser man den med Omhu, oplever man et helt Aarhundredes Danmarkshistorie, ikke taget i det ydre, men som en folkelig Livsudvikling.

Overfladisk betragtet kunde Elise Konstantin-Hansens Saga synes helt meningsløs. Kan nogen Traad føre fra Etatsraadsvillaen paa Amalievej til Hytten ved Foden af Aagaard Kirkebakke? Men denne Etatsraadsvilla var nu af en egen Art og dens Beboere noget helt for sig inden for Etatsraadernes repræsentative Forsamling. Om Dagligstuen hersker der saaledes yderst forskellige Meninger. Kunsthistorikeren Emil Hannover skildrer den i sin Bog om Constantin Hansen som et næsten umøbleret, øde og skønhedsforladt Rum, medens Elise berømmer den som Jordens hyggeligste Stue. Man tør sammenfatte denne dobbelte Bedømmelse derhen, at Malerhjemmet paa Amalievej var spartansk i sit Udstyr, som Velstandshjemmene i København i øvrigt hyppigt var det i de Dage, og at dets Hygge kun var erkendelig for dem, som delte dets aandelige Forudsætninger, hvad man roligt tør formode, Hannover ikke gjorde. I et Hjem som Constantin Hansens levede man i den Grad paa og af de aandelige Værdier, at de timelige lidet eller intet betød. Fra den Stue var der siger Elise, en aaben Udsigt baade mod Danmark og mod Himmelen, og Poesiens gode Aander fyldte Luften med Vellyd. Hvad gjorde det saa, at den første

Lænestol lod vente paa sig, lige til Husherrens Brøstfældighed gjorde den paakrævet?

Helt usynlig for Hannover har Hjemmets inderste Hemmelighed været, dets milde og stærke Fromhed, saadan som den trivedes blandt det første Slægtled af københavnske Grundtvigianere. Naar lille Elise kom tudbrølende ind fra Haven, var der intet, der hjalp som at gemme Hovedet i Moderens Skød, medens hun som en Slags Besværgelse nynnede »Dejlig er den Himmel blaa«. Over Indgangen til Holmens Kirke staar de gyldne Ord: Fromhed styrker Riget; den samme Indskrift kunde staa over Hjemmets Dør paa Amalievej. Og Ordenes Sandhed blev prøvet ved Kendsgerningernes Belastningsprøve, og det viste sig, at de var mere værd end Guld. I sine sidste Aar sad den gamle Maler hen halvblind og altsaa arbejdsløs, men naar det kneb, hviskede han hen for sig en af Davids Salmer, og saa kunde han atter. Og da et af Husets ni Børn sad indelukket paa Oringe, lidende af en, mente de Lærde, uhelbredelig Melankoli, tog Moderen, som nu var en fattig Enke, det Ansvar paa sig at kræve Datteren udskrevet. Hun mente, at hvad Lægerne ikke kunde, formaade maaske Kærlighed og Bøn. I en lille Fiskerhytte paa Venø, hvor en Søn var blevet Præst, skete saa Miraklet: den Uhelbredelige kom sig og blev siden højt skattet som Sygeplejerske paa et af vore Hospitaler. Men Kuren krævede megen Kærlighed og endnu mere Bøn.

Som en Slags Tilgift fandt Elise et mangeaarigt

Tilhold paa den dengang øde og afsides Limfjordsø. Hun havde prøvet mangt og meget, Samliv med fritænkernes Malerveninder i Paris, Omgang med Joakim og Niels Skovgaard i København, men først mellem Venøs Strandfugle følte hun sig ret hjemme. De satte hendes Pensel i Gang, og endnu i Erindringsbogen fortæller en lang Række Vignetter om Udbyttet af disse Venø-Aar. Men allerbedst var det, at hun ganske fik sig frigjort fra baade Paris og København. Muld og Sand blev hendes rette Jordbund og Stenbroen efterhaanden en fremmed og ugæstmild Verden. Hvad man i Bykredse kaldte Dannelse og Moder, lærte hun at betragte med et muntret Smil, og »Præstens Søster« endte med at blive hele Øens Elise. Men for Aanden var der jo, da Broderen var forjaget af den haandfaste Indre Mission, ikke megen Næring. Med Modernismen havde hun inddrøkket Grundtvigs Tankegang og Menighedssyn og en stadig Hunger efter en Vennekreds, som hun kunde glide ind i, nagede hende. Saa var det, at et Sammenstød af Begivenheder førte hende i Havn paa Kirkebakken ved Aagaard.

Hvorfor egentlig Aagaard og Brücker? Der var dog mange andre Slags Grundtvigianere i Landet. Det var der. Men deres Forkyndelse og Væreform passede ikke til hendes jævne friske Sind. Birkedal havde hun hørt, men hans flyvende Begejstring gjorde hende rent ud svimmel. »Ved Jorden at blive« passede nu engang bedst for Elise. »Kun hvad du har set, du maler, kun om hvad du ved,

du taler«, fra Ord som disse kunde hun ikke komme bort. Og med et Gæstebesøg paa Askov gik det ikke bedre. Ludvig Schrøder var hende for skematisk, og saa vidst han, syntes hun, ikke meget om, hvad Kunst var. Saa blev det Aagaard. Aagaard i dets Velmagtstid, da Brücker forargede mange, men til Gengæld begejstrede nogle faa, saa de aldrig kunde glemme ham og hans Ord. Og Aagaard nu i dets ringe Dage, da en halvblind gammel Kvinde er det eneste Levn fra den store Tid. Til Gengæld rummer hendes Hjerte ikke blot Minder om Fortiden, men et ukueligt Liv, som kan strække til baade for Tid og for Evighed.

VILH. GRØNBECH

(I Anledning af hans Bog: Sprogets Musik).

Vor lærde Religionshistoriker, Professor, Dr. phil. & theol. Vilh. Grønbech, er uden al Sammenligning det mest overraskende Fænomen, vor videnskabelige Stand ejer. Midt i Specialiteternes og Specialisternes Tidsalder har han virkeliggjort ikke saa lidt af det middelalderlige Tusindkunstner-Ideal, eller, sagt paa det fine Sprog: han er den udprægede Polyhistor. Et Blik i »Kraks blaa Bog« giver i spøgefuld Grad Beviser herfor. Han startede som cand. mag i *Dansk*, blev Doktor paa en Afhandling: »Forstudier til *tyrkisk* Lydhistorie« og faa Aar efter Docent ved Universitetet i *Engelsk*, indtil han endelig for en Menneskealder siden havnede som Professor i *Religionshistorie*. Nogle faa Aar havde han desuden virket som Organist ved Sct. Jacobs Kirke paa Østerbro. Og til denne Løbebane svarer hans aktuelle Position indenfor dansk Aandsliv — Ordet taget i en noget udvidet Betydning. Han spænder fra Videnskabernes Selskab til Liselund og skal nok begge Steder gøre et ængstende Indtryk. Professorerne ved

sig aldrig sikre overfor denne Kollega, hvis Spas det er at give dem det glatte Lag, og Grundtvigianerne stræber uden Held med at tage ham til Indtægt for Menigheden. Han er for smidig en Mand til at lade sig fange i Ord.

Kan man give en rimelig og sømmelig Forklaring paa denne Alsidighed, man fristes til at sige: Allestedsnærværelse hos Grønbech? Eller skulde han blot være et rent Geni af en Forvandlingskunstner? Paa disse Spørgsmaal giver hvert Blad i hans omspændende Forfatterskab et afgørende Svar, men Svaret er desværre kun fatteligt for dem, der har Forudsætninger for at fatte det! Siger man: Grønbech er Mystiker, vil han omgaaende blive udlagt som en vrøvlagtig Tungetaler, der skjuler sin Mangel paa Tænkeevne bag mange blaa Slør, og intet vilde om dette skarpe Hoved være mere uretfærdigt. Altsaa maa man ud i Om-skrivninger og Forklaringer. For Grønbech er Livet saa dybt, saa uendeligt, saa evigt, at det umuligt lader sig indfange i Ord. Skal det opleves for Alvor, maa det ske i Poesiens, eller endnu bedre i Religionens Form, begge Ordene forstaaet som Livsposi, Livsreligion. Alt i Livet er evigt, alle Vegne er Gud. Det er dette Udgangspunkt, som lærer Grønbech at beundre den primitive Mands Afhængighed af »Magterne«, men det er ogsaa det, som giver ham en dyb Afsmag for ortodoks Videnskab, saavel som for ortodoks Teologi. Begge Dele synes ham formastelige Forsøg paa at omkredse og indfange selve det evige Liv i Begrebernes

snævre Fængsel. Det uendelige kan ikke endelig-gøres, mindst af alt som en Tanke, uden at tilsætte Livet derved.

Nu har altsaa denne mystiske Professor Grønbech skrevet en af de morsomste Bøger, som længe har set Dagens Lys og givet den Navnet »Ordnes Musik« at løbe med. Titlen skal man nu ikke hænge sig for meget i; der er anselige Stykker af Bogen, som rager langt udenfor, hvad de to Ord kan dække. Men gør det noget, naar det blot drejer sig om første Klasses Kram? Der er saaledes en hel lille Afhandling om Puritanerne, der uden Pardon stilles i Gabestokken som de egentlige Startere af den gudfrygtige Udnyttelse af de industrielle Slaver, og der er en endnu større om Søren Kierkegaard, som ret egentlig er Grønbechs Prygledreng, fordi han fuldførte den protestantiske Ødelæggelse af Religionen ved at gøre den til en Enkeltmands-Affære, tilmed uden Forbindelse med et reelt Menneskes hele øvrige Tilværelse. I Forbigaaende faar St. Søren den Besked, at hans uovertræffelige Sprog kun kan læses af Mennesker, der har et Leksikon liggende paa Bordet. I denne Art af Underfundigheder har Grønbech sit særegne Speciale. Men Ret skal være Ret: Størsteparten af Bogen handler virkelig om sit Emne, og saa er denne Part skrevet ud af en dyb Kærlighed til Ordene, til Sproget, til den danske Tunge, og med det samme Humør, man kender fra de gammeldags Haandværkere, naar de kærtegnende foreviser det Værktøj, som har tjent dem

troligt et Menneskeliv igennem. Og virkelig: snart i halvhundrede Aar har Mester Grønbech siddet ved sit Skrivebord og leget med Ordene, som en Snedker med Sav og med Høvl.

Selvfølgelig maa Grønbech for at faa Gang i Foretagendet begynde med at uddele mange drøje Hib til Videnskabsmændene. Først slaar han dem i Hartkorn med den skoledannede Bybo og anklager hele Kompagniet for at tale og skrive et Sprog, der er farveløst og fyndløst, uden Saft og Kraft, og altsaa uden Liv. Og værre bliver Forseelsen blot, naar de erstatter Savnet med sproglige Trommehvirvler og anden Reklamestøj. Komedianteri, siger Grønbech og vender sig derpaa lige glubsk til Sprogmandene af Faget, Etymologerne, som fremstiller Srogenes Udviklingshistorie, og Leksikograferne, som fører Kartotek over afsjælede Ord! Man maa tro, at Grønbech har rustet sig til dette Overfald ved Læsning af flere Bind af Lis Jacobsens »Ordbog over det danske Sprog«. Først slagter disse Sprogvenner, Filologer hedder de paa Græsk, Sproget, saa parterer de det og hænger Stumperne op paa Knager med omhyggeligt paahæftede Etiketter. Men Ordene, siger Grønbech, og med eet bliver hans Mæle forelsket, Ordene er det mest sprællevende af alt, mere levende i al Fald end dem, der bruger dem. De har hver for sig et Ansigt med stadig skiftende Udtryk, snart et Virvar af Smilerynker, snart glattet ud i den stolteste Patos. Vil ingen andre lege med Ordene, saa leger de med sig selv. Vil

man have dem fat, maa man gaa med i denne Leg, som fremfor alt gælder alle de Bitoner, som godt nok er med, men som vi ikke ret ved af. Det uskyldige »Æble« gemmer et Stænk af Brøde i sig, maaske fra Edens Have, maaske kun fra »Svend Dyrings Hus«.

Leksikograferne nummererer det enkelte Ords skiftende Betydninger med Romertal og Afdelingers Underafdelinger. Men man kunde lige saa gerne sønderdele et Menneske efter hans skiftende Ansigtstudtryk. Han vilde med Rette protestere og sige: det er det ene og samme Jeg, som snart smiler, snart græder. Saadan skifter Ordene ogsaa Minespil. »Løve« kan paa Dansk have baade fire og to Ben, men de to »Betydninger« fremhæver uløseligt hinanden og vil ikke skilles. Eller ligner Hanløven i Zoologisk Have ikke en Spradebasse, som har stillet sig til Rette for Fotografen? Og er Balsalens »Løver« ikke Dukkeudgaver af deres store Kollega? Lige saa friserede, og mon de ikke sagde Bøh, hvis man trykkede dem paa Maven? Der er heller ingen Ord, siger Grønbech, som helt er enstydige. »Smuk« er til Eksempel en kølig Glose, anerkendende ydre Fortrin, som man blot ingen Interesse har af, medens »køn« er baade lunt og hyggeligt. Har man opdaget, at en Pige er køn, er man paa gode Veje til at blive forelsket i hende. Af og til kan en Ændring i Udtalen lave de pudserligste Kunststykker med det ene og samme Ord, »Beg er«, siger Shakespeare, »Beg er, som ældre Forfattere

bekræfter, en klæbrig Substans,« og i dette Vidsomsord skal »Beg« udtales bogstavret. Men antræffer man den samme Substans paa Mester Tokkerups Fingre, hedder den »Baj«. Ordenes Musik, staar der, men der kunde lige saa godt have staaet Ordenes Leg (udtalt: Laj).

Men Sproget bestaar ikke blot af Lyde. Dets anden Halvdel udgøres af Fagterne og Gebærderne. En Taler taler vitterlig med baade Arme og Ben og Øjenbryn. Det er denne Side af Sproget, som Radioen skærer bort, saa alene af den Grund kan Kassen vanskelig føre levende Tale. Til Uddybelse af dette Emne, som vist aldrig før har været under forsvarlig Behandling, udnytter Grønbech sit enestaaende Kendskab til gamle Dickens, hvis Romaner da ogsaa er rene Fundgruber i saa Henseende. Hvad kan hos en af Dickens' mange Sagførere ikke et lille Hostegrynt eller en let Skæven til Siden sige? Man ser en Mand gnide sig i Hænderne, og hvor sigende er ikke denne Gebærde, men efter den Sammenhæng, hvori den forekommer, kan den sige baade mangt og meget, lige fra Selvtilfredshed til den ubodeligste Generthed. Gebærderne, Fagterne, Minespillet er saa langt fra at være intetsigende, at det tværtimod giver paalideligere Besked end Ordene. Spørg blot Politikommissær Himmelstrup om den Ting! Fagterne røber den skjulte Grund, hvoraf Ordene skyder op, og giver dem deres inderste Mening. Jo, disse Gestus fortjener virkelig al den Opmærksomhed, som Grønbech viser dem i sin

»Gestologi« (Ordet er lavet i Mester Grønbechs eget Værksted). Hvis der var Retfærdighed i Verden, burde der i den nye »blaa Bog« staa, ikke blot Dr. phil., Dr. theol., men ogsaa Dr. gest.

Selv de foragtede Fremmedord har Grønbeck Raad til at tage i Forsvar, slet og ret fordi de beriger Sproget og derfor giver Talen Nuancer. Ogsaa de har deres særlige Ansigter, som det er os en Glæde at gense, og helt ligner de aldrig deres indfødte Kolleger. Man har i misforstaaet Overdanskhed set sig gal paa den tyskagtige Vending: »Begejstring« og søgt at erstatte den med Kunstordet: Ildhu. Men hvad vilde man sige, om man i Morgen læste i Amtstidende, at Skaalen for Rebslagermester Petersen blev modtaget med megen Ildhu? Begejstring er den ærkedanske Glose, medens Ildhu damper rigelig meget. Svagt lyder i Erindringen Wessels Ord: »Paa mit Hjertes Skorsten brænder en harpikset Elskovsbrand, som er tændt i begge Ender, Elskovs Gud den tændte an.« Eller har man virkelig Hjerte til at forbyde Kobbersmedemester Smidt at have sin »Plasér« af Løjtnant von Buddinges Roser, der blusser i Danas Have eller at lave Maskinerne paa sin egen »Façon« med Løvefødder og Gesvejsninger. Min Oldefar gik med Bakkenbarter, og hvor det klædte ham, men Kindskæg er der ingen Stads ved. Grønbeck sværger paa, at han Resten af sine Dage vil bevare sit »Muttervits« i samme »gebommerlige« Grad som hidtil, og kan man andet end animere ham til at staa ved sit Ord?

Maaske det af disse Linier er fremgaaet, at nogen kedelig Bog er Grønbechs ikke. Men lad det til Slut blive sagt, at enhver kan uddanne sig til Sprogiagttager, og har han været det længe nok, rykker han op til at blive Sprogelsker. Harejagten gaar ind, men den gaar ogsaa ud. Maaske har man intet Jagtdistrikt, og maaske har man et, men Harerne udebliver. Men Ordenes Jagtmarker har vi alle Adgang til ganske uden Jagttegn og uden Bøsse, og har man Vane i at færdes der, opdager man det herligste Vildt. Har man Ansats til Lærdom, kan man føre Jagtbog, men det bedste er blot at lade Ordene smile til En og smile taknemligt igen. Ordenes Musik, Ordenes Leg, Ordenes Glæde.

CARL NIELSEN

(ved hans Begravelse).

Omkring Carl Nielsens Kiste staar i dette Øjeblik det danske Folk en sluttet Riddervagt, og udenom det atter alle musikelskende i de nordiske Broderlande, ja videre ud over Europa. Mindes man fra hans bedaarende Skildring af »min fynske Barndom« Billedet af »Niels Maler«s Carl, som for 3 Snes Aar siden traadte sine Børnesko, eller rettere hoppede paa sine bare Ben udenfor en fattig Rønne i Nørre Lyndelse Sogn, fristes man til at gentage Kejser Wilhelms Ord paa Slagmarken ved Sedan: Hvilken Vending ved Guds Førelse. Saadan er det, fra Vuggen af at høre til de udkaarnes Æt og som Mand lydigt at gaa ind under det Ansvar, som dermed følger. Midt i en Tid, som tilbeder Tusindbensfantasteriet, staar Carl Nielsens Skæbne som et Vidnesbyrd om, at intet er stort og værdifuldt som et Menneske, der indvier sig selv til at være Organ for Aanden. Paa ham opfyldes de store Ord, som for mere end 100 Aar siden lød i Grundtvigs Hjerte: Du er Livets kaarne Spejder, Du er Herrens Medarbejder.

Sprogets værdifulde Ord er alle mangetydige. Det gælder mere end noget andet Ordet: Kunst. En Kunstner kan nøjes med at være en Gøgler, som bemaler Stoffets bombastiske Verden med sit Vids, sin Lidenskabs, sin Stemnings Arabesker. Man vil beundre hans Færdigheder, men han bliver aldrig andet end et Led i det komplicerede Forlystelsesliv, et Redskab i Adspredelsens og Tidsfordrivets Tjeneste og skal hurtigt glemmes som den Sne, der faldt i Fjor. Men en Kunstner kan ogsaa være en Seer og Sandsiger, en Mand, der oplever Virkeligheden med saa indtrængende et Sind, saa glødende et Hjærte, at den for ham afslører sin Løndom, indvier ham til at sige det udsigelige. Han træder frem paa Stadens Torv blandt Bysens Børn, forpligtet, ikke overfor *deres* Krav, men overfor den stille Tale, som Livet fører i hans eget Hjærte. Lydig mod Aanden kræver han i den høje Kunsts Navn den Enevælde, som tilkommer den.

I denne adelige Forstand var Carl Nielsen Kunstner, og derfor kom hans Toner til at virke forløsende paa vore stumme Sind, »i Broderskab med Sol og Regn og andre Ting, som er fra Gud og vælder evigt paa hans Bud«. Til Menneskets medfødte Ulykke hører ogsaa hans Døvhed for Tingenes Tale. Han gaar og ser paa en Dyngge Mursten og tror, det kun er Mursten, han ser; han hører en Række af Ord og mener, han blot har hørt en Sætning; men se: Murstenene adlyder et Kunstnersinds Lov og ordner sig til en Katedral,

Ordene former sig til Digt. Saadan gik Carl Nielsen den Virkelighed, som vi alle er fælles om, og som er hele vor Verden, ind paa Livet og fravristede den dens inderste Hemmelighed. Paa hans Hjertes Esse var Gløden saa stærk, at Tingene blev til Toner. Det romantiske Føleri og Stemningsmageri laa ham fjærnt, men endnu fjærnere laa ham den Realisme, som forguder Stoffet og fornægter Aanden. Med et gammelt Udtryk kunde man sige, at han troede paa Aanden i Naturen. Følelse ejede hans Toner velsignet meget af, men det var, som han selv har sagt det, mere en kosmisk end en individuel Følelse.

Kultur er mange Ting, men er ogsaa Evnen til at høre Græsset gro, høre Tingene tale. Men skal denne Evne udfolde sig og blive til Velsignelse for Menneskenes Børn, gælder det om, at den gaar ind i Sammenhængen og adlyder den Lov, som behersker Slægternes Følge. At leve er at befinde sig i det brændende Nu, hvor Fortid og Fremtid, Minde og Haab mødes. Den, der ikke er rodfast, kan ikke gro. Det gælder os alle, og ogsaa den udøvende Kunstner. Ikke alt Tilbage-skueri er af det gode. Der er Muldvarpe, som blot higer og søger i gamle Bøger, men for Naturens muntre Søn sker det, at en skønne Dag klinger i Muld det gamle Guld. Saaledes genfødt under Carl Nielsens Haand den danske Folkevise blide Klange, de klassiske Musiktiders eenfoldige Vælde, genfødt ogsaa Holbergs spræl-

ske og yndefulde Vid. Naar hans Toner vandt Magt, kunde det i Sandhed siges, hvad Bjørnson synger: fler end vi aner, ja Aander af døde, vugges i Kvæld i vort festlige Kor.

Der er maaske i denne Carl Nielsens Troskab mod Historien Vilje gemt, men der var endnu mere Natur. Han var til den Dag, han lukkede sine Øjne, Niels Malers Søn fra Sortelung og vilde intet andet være. Uden al Sentimentalitet, end sige social Agitation, har han sat sine ydmyge Forældre et stolt Æresminde, men samtidig vist os andre den Rod, hvoraf han var runden, og hvis Safter gav baade hans Kunst og hans Personlighed dens søde Smag, dens muntre Charme. Den danske Almue er det Moderskød, hvoraf danske Folkefornyere dukker frem, men den Styrke, de virker med, afhænger af deres Troskab mod Afstamningen, mod Roden. Carl Nielsens Æventyrbane drager uvilkaarligt et andet fynsk Geni frem i Mindet, men Forskellen er større end Ligheden. Hans Christian fra »Hans Jensens Stræde« blev Geni paa Sygdommen i sit Sind, Carl fra »Sortelung« blev det paa Sundheden. Derfor er det ikke alene den højere Musiks faatallige Udøvere og Elskere, som paa denne Dag samles om hans Kiste, men det er et syngende og altsaa et taksigende Folk.

Mange af de tilstedeværende har set Carl Nielsen paa hans Berømmelses Tinde, fremførende sine Mesterværker i Danmark og i Udlandet; færre har maaske set ham paa en dansk Højskoles Ta-

lerstol eller i en Forsamling af jævne Mænd og Kvinder, men netop i disse Omgivelser udfoldede hans Personlighed sig ganske, vandt hans Geni sine største og afgørende Sejre. I Grundtvigs Spor har en Skare af Mænd udøvet det Kæmpeværk at forvandle den danske Almue til et Folk, blandt dem fandt Carl Nielsen sin Plads i første Række, og i dette Øjeblik kendes og synges hans jævne Melodier ogsaa dær, hvor hans Navn er ukendt. For blot at nævne et Par Eksempler: hvor har han ikke blæst Sentimentalitetens Spindelvæv af Poul Møllers gæve og trodsige Kærlighedserklæring til Danmark: »Rosen blusser alt i Danas Have«, og hvor gaar ikke i disse Aar Helge Rodes pompøse »Som en rejse-lysten Flaade« eller Jeppe Aakjærs enfoldigt vise »Som dybest Brønd gir altid klare Vand«, takket være ham deres Sejrsang over Danmark.

Derfor skal ogsaa paa denne Dag lyde en Hilsen til Dig, Carl Nielsen, fra Din skønne Fødeø, hvis Skovbryn lyser med Guld og Bronze og Rødt, hvis levende Hegn afblades og aabner Indblik til ydmyge og trofaste Bindingsværkskaarde. Dens Sønner og Døtre er stolte af at tælle Dig i deres Midte, og de tror paa, at det er det fynske Folkesinds melodiose Sprog og dæmpede Ynde, som gav dine Toner deres besnærende Magt. Dit lange og bevægede Kunstnerliv igennem løsrev Du aldrig dine Fødder fra dit Hjemlands frodige Muld og kom derved til at tjene, ikke alene den høje Kunst, men ogsaa det jævne Folk. Fyn vilde være

fattig uden Dig, men uden Fyn vilde din Livsgerning have savnet Rod. Mens Du levede, erkendte du taknemlig denne Vekselvirkning; nu, da Du er død, er det vor Tur til at sige Tak.

Carl Niensens store Evner er i disse Dage blevet berømmet af mange, ogsaa udenfor Danmarks Grænser, men det er ikke de store Evner alene, som gør en Kunstner stor. Stor bliver han gennem trofast Lydighed mod sit høje Herskab, mod den Aand, som møder ham overalt og taler sit guddommelige Sprog ind i hans Hjærte. Det er denne høje Tale, som det paahviler ham at omsætte, saa ogsaa den jævne Mand kan fatte den. Den store Kunstner maa først og fremmest være en ydmyg Seer og Hører; først naar hans Sind paa denne Maade er fyldt ovenfra, har hans Evner det Raastof at tumle med, hvorefter Størværker skabes. Til Carl Niensens Ære skal det siges, at han lige fra sin fynske Barndom og Livet ud stod vidaaben mod Evigheden. Det haandgribelige blev ham aldrig mere end Skygger, men Skygger af hvad? Med barnlig Frimodighed drak han af Aandens Væld, og naar det kneb, trøstede han sig ved Aand. Derfor blev hans Kunst ikke blot til Forlystelse, men til Vederkvægelse, til Sjæleføde.

Som Livet skred frem, opdagede han da, at det ikke er os Mennesker, som med vore svage Hænder holder noget oppe, vi kalder Aandsliv, men det er Aanden, som bruger os i sin Tjeneste og tilsidst, naar vi ikke kan mere, bærer os det sid-

ste Stykke af Vejen. Faa hørte saa afgjort som han til de ædles Æt, og over Livets og Dødens Gaade grublede han med vaagent Sind. Jeg tror, han som Summen af al Visdom sagte kunde gentage for sig selv Helge Rodes sublime Ord:

*Skal Aand engang med sprængte Baand
naa frem til Aanders Flok?*

Jeg ved ej Svar. Mit Liv var Aand.

Lad det da være nok!

*Kun lidt jeg ved, kun eet jeg ved
om Tidens Tryllespil:*

*Mit Liv var fuldt af Evighed —
saa ske det, som Du vil!*

LUDVIG FIND

Det begyndte med, at en Fragtmand fra Hedehusene afleverede noget, som ved første Øjekast tog sig ud som en støvet Lommeudgave af en Guillotine, men altsaa var et Staffeli. Uvilkaarlig snerpede man sin poetiske Mund lidt sammen. Der var ingen Slags kunstneriske Tankeforbindelser knyttet til Hedehusene, snarere en vag Forestilling om Fladland og Ørken. Men nu kom altsaa Fortravet til Ludvig Find anstigende fra denne hæderkronede Stationsby. Ak ja! Modsætningerne mødes. Heldigvis gør de det, og det er dette Møde, som giver Livet Farve og Fest. Kom man siden ind over Finds Dørtærskel, gik Hedehusene da ogsaa helt i Glemme. Klods op ad Roskilde Landevej ejede Huset og Stuerne de gamle Præstegaardes henrivende Idyl, og minsandten om Stedet ikke hed noget saa højpoetisk som Baldersbrønde. Navnet smagte af Danmarks Oldtid, nøjere sagt: af Grundtvig. Som man lærte Find nærmere at kende, sagde man til sig selv: Hvor dog Huset og Stedet og Navnet passer til Manden!

Grundtvig har efterladt sig meget: en Teologi, en Salmebog, en Højskole, men hans allerbedste Gave er det Frimurersprog, hvorpaa Vennerne kender

hinanden, og som udløser sig i en ordløs Fortrolighed, et Smil, som, livsaligt for Danske, springer fra Alvor til Skæmt og tilbage igen. Alt dette var eet Berøringspunkt, som straks gjorde det af med den naturlige Modsætning mellem Maler og Model: han kommer for at ransage ens Hjerte og Nyre; men er Privatliv ikke Privatliv? Og saa huskede man jo fra Johannes Jørgensens »Livs-Legende« og fra Peter Schindlers Bog om Mogens Ballin Finds Navn. Den røde Stjerne fra »Taarnet« havde skinnet ogsaa over hans Ungdom. De Digtere, hvis Poesi man havde inddrukket, mens man endnu kunde læse med Hjærtet paa vid Gab, og hvis Navne man stadig nævnede med taknemmelig Ærefrygt, havde været hans Venner, og medens de fleste af Kredsen blev staaende midtvejs mellem 70'ernes Ørkenverden og »det dejlige Land, der blaalig sig hæver bag buldrende Strand«, var Johannes Jørgensen og Find naaet igennem, den ene til Rom, den anden blot til Skovgaard's Kirke paa Forhaabningsholms Allé. For en Mand af denne Beskaffenhed aabnede man gerne baade sit Hus og sit Hjerte.

Der er een Linje af Grundtvig, sagde Find under en af Seancerne, som jeg paa Professionens Vegne er saa glad ved. Han siger om Aanden: »Kun, hvad du har set, du maler!« Ja, lød Svaret, og han fortsætter specielt for Præster: »Kun om, hvad du véd, du taler.« Unægtelig, begge Linjerne er Plets kud, men hvad de egentlig siger, afhænger jo af, hvilke Organer man har til Raadighed, naar det gælder

at se og at vide. For Find var det allerførst hans paa een Gang klare og venuesæle Øjne. Han sad og smaasludrede, som om intet var løs, men med eet *saa* han, saa energisk og ligesom maalende paa sit Offer og blev ved at se, til Penslen kom i Bevægelse. Hyppigst ledsagedes Udforskningen af en rap Ordre. Specielt var der en Dørlaas, som jeg paa Kommando fikserede Minutter igennem. Naar Anfaldet var ovre, gik Sludderen atter; men ogsaa under den vedblev han at se, og nu gjaldt det ens mere gehejme Dele. Et bestemt Øjeblik forstod jeg den slagne Vej, som fører fra denne sidste Art af Iagttagelse over i den oplagte Karikaturkunst, hvis Virkemiddel, om den ellers er, hvad den skal være, netop er dens indtrængende Sanddrthed.

Men sad den Mand og udspejdede En, dog med fuld Garanti mod Misbrug, skulde han paa sin Side mærke, at han var i Stue med en uafsladelig Bladmand, hvis Passion er og bliver den karakteristiske Anekdote. Find havde jo kendt saa mange, baade sin Ungdoms Venner og sin Mandoms Modeller, og man kunde jo en passant lade Projektøren oplyse saa den ene, saa den anden. Man havde været sammen med andre, hvis Personalkendskab var lige saa stort, men naar de lukkede op for Beholderen, blev man i en Hurtighed ilde tilpas. Med Find gik det helt anderledes. Som det sømmer sig en Menneskemaler, kunde han forstaa de forskellige, og med en fortryllende Humanitet overlod han beredvilligt Domnersædet til Danmarkshistorien eller andre endnu

højere Magter. Hans Anekdoter mildnede og menneskeliggjorde, fordi de tilføjede det intime og fortrolige, som Offentlighedens summariske Dom altid maa savne. Kun naar han fandt den, han talte med, uretfærdig, kunde hans blide Røst blive hvas, ja, paastaelig. Han var en Mand, siger Shakespeare, tag ham i eet og alt. En Mand, hvis Præstegaardskultur var blevet saltet under 80'ernes og 90'ernes Brydninger, men atter sødet, maaske mest af alt under Paavirkning fra Grundtvigs Sangværk.

I et Avis-Interview sagde Find engang om sine Modeller, at det nære Samliv, trods gensidige Løfter om Fortsættelse, næsten altid standser. Nu vel, saadan maa det gaa. Men i hvert Fald nogle af hans Modeller har indkapslet disse Formiddages intime Hygge og gode Fortrolighed som en egen Provins i deres Tilværelse, en Slags Have, paa hvis Laage staar Navnet: Ludvig Find. Man færdes maaske sjælden i den, men lemper man Nøglen ned fra Sømmet og gaar derind, er alt uforandret. Vindene er lige milde, og Blomsterne lige skælmske.